

Avrupada 2009 Yılında Yüksek Öğretim: Bolonya Sürecinde Gelişmeler

**Avrupa'da 2009 Yılında Yüksek Öğretim:
Bolonya Sürecinde Gelişmeler**

Bu kitap Avrupa Komisyonu'nun (Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü) mali desteğiyle Eurydice Türkiye Birimi tarafından yayınlanmıştır (EACEA P9 Eurydice).

Kitap İngilizcede (Higher Education in Europe 2009: Developments in the Bologna Process) adıyla, Fransızca'da (L'enseignement suprieur en Europe 2009: les avances du processus de Bologne) ve Almanca'da ise (Hochschulbildung in Europa 2009: Entwicklungen im Rahmen des Bologna-Prozesses) adıyla yayınlanmıştır.

ISBN 978-92-9201-167-3

doi:10.2797/57317

Bu belgeye Internet üzerinden de erişilebilir. ([Http://www.eurydice.org](http://www.eurydice.org)).

Metin 2009 yılı Mart ayında tamamlanmıştır.

© Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2009.

Bu yayının içeriği ticari amaçlar için kullanılmamak şartıyla kısmen çoğaltılabilir; ancak kullanılan kısımlarda "Eurydice, Avrupa Eğitim Bilgi Ağı'na" referans verilmeli ve belgenin yayım tarihi belirtilmelidir.

Tüm belgenin çoğaltılmasına ilişkin izin talepleri Eurydice Türkiye Birimi'ne yapılmalıdır.

Eurydice Türkiye Birimi

Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Bakanlıklar / ANKARA

Internet: <http://sgb.meb.gov.tr>

Education, Audiovisual and Culture Executive Agency

P9 Eurydice

Avenue du Bourget 1 (BOU2)

B-1140 Brussels Tel. +32 2 299 50 58

Fax +32 2 292 19 71

E-mail: eacea-eurydice@ec.europa.eu

Website: <http://www.eurydice.org>

Türkiyede Basılmıştır.

Du & Se Ajans

0 312 446 46 76

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	1
Önsöz	2
Giriş	3
Geniş Özet	4
Bologna Sürecine Genel Bir Bakış	6
Bölüm A: Lisans-Yüksek Lisans Yapısı	9
Bölüm B: Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS - ECTS)	16
Bölüm C: Diploma Tamamlayıcısı	21
Bölüm D: Ulusal Nitelikler Çerçevesi	27
Bölüm E: Hareketlilik ve Öğrenci Desteğinin Taşınabilirliği	31
Terimler Sözlüğü	
Tablolar Listesi	44
Teşekkürler	47

ÖNSÖZ

Bolonya Süreci modern çağda yüksek öğretim Alanı'nda gerçekleştirilmiş en önemli reformlardan birine öncülük etmiştir. Avrupa komisyonu ise Bolonya Süreci'ne kendini adanmış bir üye olarak çalışmaya devam etmektedir. Nitekim, biz bu Avrupa devletleri ve kurumları arası işbirliği sürecini vatandaşlarımızın bireysel refahlarını ve mutluluklarını içerisinde gerçekleştirilebilecekleri bilgi toplumlar ve ekonomileri yaratmada kaçınılmaz bir temel olarak görüyoruz.

Bu yayın Bolonya Deklarasyonu'nun imzalandığı zamandan bu yana on yıl içindeki gelişmelerin bir portresini sunmaktadır ve Bolonya Süreci'nin resmi sonuçlarının anlaşılması bakımından kıymetli bir kaynaktır. Tıpkı diğer Eurydice yayınları gibi, bu eser de özlü, her ülkenin

otoritelerinin bilgilendirmelerine dayalı ve ele alınan meselelerin her ulusta nasıl yürütüldüğünü karşılaştırmalı bir üslupla sunmaktadır.

Aynı zamanda Eurydice'in bir kez daha kapsamını 31 üye ülkenin ötesine taşıyıp bilgi ağı dahiline Bolonya Süreci'nin 46 imza sahibi devletini de katması beni mutlu etmiştir.

Bu rapor açıkça gösteriyor ki 2010 itibariyle Avrupa Yüksek Öğretim arenasını yaratma hedefimize başarmak üzereyiz. Avrupa'da farklı Ulusal Eğitim dereceleri yapılarının daha etkin uyumluluğu oldukça mühim reformlarla başarılmış ve şimdi ki hedefimiz ise kaliteyi, yani ulusal sınırların ötesinde niteliklerin biçimini ve içeriğini, anlamlı ve uyumlu kılmaktır. Ana Bolonya araçları olan ECTS, Diploma Tamamlayıcısı ve Ulusal Nitelik Çerçevesi (UNÇ), ki aynı zamanda Avrupa Komisyonu tüm bu araçların gelişmelerine katkı sağlamaktan kurur durmaktadır, artık Avrupa yüksek öğretim kapsamının iyi tasarlanmış unsurları olarak bilinmektedirler. Yine de mesajımız bu araçları etkin kullanmak ve eğer Avrupa yüksek öğretim Alanı'nda yaygın bir hareketliliği sağlamak istiyorsak, çabalarımızı arttırmaktır.

Bolonya on yılı, tıpkı tüm dünyada olduğu gibi, emsali olmayan küresel finansal krizden ister istemez etkilenmiştir. Finans sektörünü normal seyrine getirebilmek için ne yapılırsa yapılsın, öyle görünüyor ki toplumlarımızın huzur ve refahını sağlamanın uzun vadeli çözümü eğitim sistemlerimizin kalitesini arttırmaktan geçiyor. Bu sebeple Lizbon stratejisi hiç bir zaman sürdürülebilir ekonomik ve sosyal gelişmeleri güvenceye almak adına bu denli önemli olmamıştı.

Hiç şüphem yok ki hepimiz Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda yaptığımız çalışmalar için müteşekkireceğiz, çünkü vatandaşlarımızın ihtiyaç duyduğu eğitim fırsatlarını yaratmak ve yaşam boyu öğrenme olanaklarını çeşitlendirmek ve geleceğin toplumlarının ekonomilerinin pekiştirilmesi için kaçınılmaz olan bu Alan'dır.

Jan Figel'

Eğitim, Öğretim, Kültür ve

Gençlik'ten sorumlu komisyon üyesi

GİRİŞ

Bu rapor Avrupa Yüksek Eğitim Alanı'na (AYEA) kısmi bir bakış sunmaktadır. Rapor iki anlamda kısmidir: Konuların seçilmesi anlamında ve analiz için toplanılan bilginin türü anlamında. AYEА'nın başarısını perçinleyecek meseleleri ve konuları tüm detaylarıyla incelemekten ziyade, rapor dahilinde tartışılacak bilgiler önceki Eurydice Bolonya raporu ve Avrupa'da Yüksek Öğretim Yapısı 2006/07 raporundaki başlıklara, gelişmekte öncelikli meseleler olması bağlamında, oldukça öncelik vermiştir. Belli başlı kurumsal yaklaşımları değerlendirmekten ziyade, bu rapordaki öncelikler ulusal politikalar ve uygulama kriterleri açısından değerlendirilmiştir.

Rapor için bilgiler Eurydice Ağı üyesi olan 31 ülkenin ulusal Eurydice birimlerince toplanmıştır. Bolonya sürecine katılan diğer 15 ülke için ise bilgiler Bolonya Follow-up Group ulusal temsilcileri tarafından toplanmıştır. Bilgi toplama sürecinin yönetimi ise BFUG Sekreteryası ve Stocktaking Çalışma Grubu tarafından gerçekleştirilmiştir. Rapor çalışmaları ve resmi Bolonya Stocktaking sürecini tamamlayıcı olmayı hedeflemektedir.

Karşılaştırmalı genel bakış Bolonya sürecine eşlik eden Avrupa eğitim bakanlarının yılda iki kez gerçekleşen toplantılarından başarılar ve kararları resmeden tarihi bir özetle başlamaktadır. Ülke kodları ve kısaltmalarının bulunduğu bir ülke terimler sözlüğüyle beraber sıklıkla kullanılan kelimelerin açıklamalarının bulunduğu bir bölüm yayının en sonunda bulunabilir.

Bu raporun bulguları aynı zamanda Eurydice'in 2010 için planladığı Focus on Higher Education raporu çalışmasının odağı olacak Avrupa Yüksek Öğretim Alanı için geliştirilen ulusal politikaların daha detaylı bir analizine temel oluşturacaktır. Bu rapor Bolonya on yılındaki gelişmelerin etkisini ölçmeyi ve Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nı gelecekte bekleyen zorlukları belirlemek amacı gütmektedir.

Eurydice zamanlarını, uzmanlık ve çabalarını bu raporu hazırlamak için seferber eden bir çok kişiye müteşekkirdir. Katkı sağlayan bu kişilerin tam listesi bu yayının Teşekkür kısmında bulunabilir.

GENİŞ ÖZET

2009 yılındaki genel görüntü araştırılan tüm alanlarda kayda değer bir gelişme olduğunu ve desteklenen Avrupa işbirliğinin Bolonya süreci boyunca faydalı olduğu yönündeydi. Avrupa yüksek öğretim bağlamı hızla değişen ve gelişen dinamik bir yapıda olması sebebiyle, yapılan reform sürecinin kendisi bile çoğunlukla uygulamaların yapıldığı her bir ülkede devam eden bir biçimde yeni mücadele alanları ortaya çıkarıyordu. Bu sebeple Avrupa seviyesindeki işbirliğini, reformların etkilerini iyi değerlendirebilen gözlem mekanizmalarıyla birlikte, daha da yoğunlaştırma gerekliliği şimdilerde daha da kaçınılmaz olmuştur. Yapısal reformlarda çokça yol kat edilmiş olmasına karşın, işbirliği ve dikkatler artık daha çok yüksek öğretim kurumlarının gerçekleri ve içerikleriyle birlikte sistem geliştirme çalışmalarını ve ulusal politika üretme süreçleriyle bağlamak üzerinde olmalıdır.

Lisans Yüksek Lisans Yapısı

Bolonya sürecinin bu aşamasında, yeni üç-devreli yapı teorik anlamda tamamen oluşturulmuş veya en azından tüm ülkelerin bir çok kurum ve programlarında yoğun bir biçimde tanıtılmıştır. Fakat tıp, mimarlık ve mühendislik alanları gibi bazı alanlar kimi ülkelerde bu yeni yapıların dışında kalmıştır.

İlk iki devre modellerindeki uyumluluk oldukça net biçimde meydana gelmiştir. Birinci devre lisans programlarında 180 AKTS kredisi (3 yıl) 19 ülkede uygulanmaktayken, 11 ülkede ise 240 AKTS kredisi (4 yıl) modeli alternatif olarak benimsenmiştir. Öte yandan ikinci devre yüksek lisans programlarında 120 AKTS kredileri (2 yıl) oldukça yaygın kabul görmüştür ve şu an itibarıyla analiz edilen 29 ülke/bölgede bu model kabul görmüştür.

Birinci ve ikinci devre programlarının kombinasyonuna bakıldığı zaman, 180+120 AKTS kredisi (3+2) iki-devre yapısı en fazla kabul gören modeldir. Bu model 17 ülkede kabul görmüş oldukça yaygın bir modeldir ve başka kendine has modeli olmayan 22 ülkede kabul görmüştür.

ISCED 5B seviyesinde mesleki eğitim ile yüksek eğitimin birinci devresi arasındaki ilişkinin Avrupa'da farklı yaklaşımların bulunduğu kayda değer bir gösterge olduğu su götürmez. Gerçek şu ki yüksek eğitim Bolonya süreci boyunca genişlemeye ve çeşitlenmeye devam etse de, ISCED 5B seviyesinde mesleki eğitimin üniversite sektöründen ayrı bir sistem olarak organize olan ülkelere Bolonya yaklaşımı göz ardı edilmiştir. Bu seviyede eğitimi kapsayacak şekilde sadece 10 ülke bilinçli olarak Bolonya yapısını (özellikle lisans kavramını) adapte etmiştir. Diğer ülkeler ya ISCED 5B seviyesiyle yeni organize olmuş Bolonya lisans programlarını ilişkilendirdiler veya paralel mesleki ve yüksek eğitim programları geliştirdiler.

Son on yıldan bu yana Bolonya Deklarasyonunca gerekli kılınan reformlar ve eğitim derecelerinin bütünleşmesi önemli sayılabilecek bir hız kazanmış olsa bile, bu bütünleşmenin kaçınılmaz bir biçimde yüksek öğretimde tek biçimliliğe ve uyuma yönlendirdiği, eğitim derecelerinin yapısı anlamında bile, söylemek doğru olmaz. Nitelik yapısının temel unsurları artık oluşturulmuş durumdadır ve sıradaki hedef farklı niteliklerin yapısı üzerinde çalışmaktır böylece farklı Bolonya nitelikleri için öğrenme hedefleri daha iyi anlaşılabilir ve Avrupa Yüksek Öğretim Alanı açık, esnek ve kapsamlı bir oluşum olabilir.

Avrupa Kredi Transfer ve Tedarik Sistemi (AKTS)

Ülkelerin büyük bir çoğunluğunda, AKTS'nin uygulaması yasalar ve yönetmeliklerle bağlı olarak yapıldı. Günümüzde ise bu tür yasal çerçeveler neredeyse tüm ülkelerde oluşturulmuştur, ve bu sebeple resmi seviyede Avrupa kredi transfer ve tedarik sisteminin gelişim hızı oldukça etkileyicidir.

Ülkeler ve kurumlar günümüzde hala AKTS sistemini uygulamaya yoğunlaşmışlardır. Bu açıdan eğer AKTS sisteminin gerçek gücü fark edilebilmesi için oldukça fazla gelişim kat edilmesi gerekmektedir. Çok kısıtlı sayıda ülke AKTS sistemini tüm program ve kurumlarının büyük bir çoğunluğuna adapte edebilmeyi başarmış ve öğrenci çalışma yükünden öğrenme hedeflerinin belirlenme aşamalarına kadar bu sistemi sağlıklı bir biçimde hayata geçirmiştir. Öte yandan birçok diğer bağlamlarda, öğrenme hedeflerinin belirlenmesi geniş bir alanda net bir biçimde anlaşılmamış ve dolayısı ile kullanılamamıştır. Öğrenci çalışma yükü kavramı ise aynı şekilde algılanan zor bir kavram olarak görülmektedir. Dolayısı ile krediler farklı biçimlerde tanıtılmakta ve çoğunlukla bu tanıtımlar öğrenci ile temas saatleri ve öğrenci çalışma yükünün çeşitli kombinasyonları temelinde sunulmaktadır.

Bu sebeple AKTS sisteminin sürdürülebilir bir biçimde öğrenci çalışma yükü ve öğrenme hedefleri temelinde entegre edilmesi ve uygulanabilmesi için kurumlara teşvik ve desteklerin verilmesi gerekmektedir. Yeni AKTS kullanıcı kılavuzu ve etkin kurumsal uygulamaların sürekli tanıtımları, Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda AKTS sisteminin gelişiminin sağlıklı bir biçimde olmasına kayda değer katkı sağlayacaktır.

Diploma Tamamlayıcıları (DT)

Her ne kadar DT Bolonya ülkelerinin büyük bir çoğunluğunda zorunlu tutulmuş olsa da ve tedarik anlamında genel önerilerle küresel olarak uyumlu olsa da (Geniş bir alanda kullanılan bir Avrupa dilinde otomatik olarak ücretsiz), gerçekte DT uygulamaları hala büyük çeşitlilik göstermekte ve beraberinde bir çok soruyu gündeme getirmektedir.

Berlin'de (Eylül 2003) bakanlar Diploma Tamamlayıcısının 2005 yılında tamamen kullanılması konusunda anlaşma sağlamış olsalar da, bu sözler tutulmadı ve birçok ülke uygulaması kolay olan sistemi, basit idari ve mali uygulamalarına rağmen göz ardı etti. DT'nin geniş çapta tanıtıldığı ve uygulanması için çabaların sarf edildiği ülkelerde dahi, çok az sayıda kurum ve kuruluş DT'nin yüksek öğretim kurumlarında ve işverenlerce nasıl kullanılabileceği konusunda çalışmıştır. Dolayısı ile çıktılar bu araçtan yeterince faydalanamayan mezunlar, kurumlar ve işverenler ile oldukça karışıktır.

Ulusal Nitelikler Çerçevesi (UnÇ)

Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nca tanımlanan nitelikler çerçevesiyle uyumlu olacak ulusal nitelikler geliştirme hedefi 2005 Bergen Konferansında Bakanlar tarafından belirlenmişti. O zamanlarda sadece birkaç ülkenin kendine ait ulusal nitelikler çerçevesi bulunmaktaydı ve bu ülkeler gerilerinde gelişimsel çalışma anlamında oldukça uzun yıllar bırakmışlardı. Şimdilerde Bolonya ülkelerinin büyük bir çoğunluğu süreci başlatmış bulunuyor ve ulusal anlamda nitelik çerçevesi belirlemek ve uygulamak için çalışıyor. Bu ülkelerden beş tanesi kendi yüksek öğretim sistemleri içinde süreci tam anlamıyla tamamladı. Diğer ülkeler ise süreci başlatmış bulunuyor, her ne kadar bazıları daha çok yeni başlamış olsalar da büyük bir çoğunluğun 2012 yılından önce bu çalışmalarını neticelendirmeleri beklenmemektedir.

Oldukça belirli ve teknik bir süreç olan Diploma Tanımlayıcıları uygulanmasının tam aksine, ulusal nitelikler çerçevelerinin ulusal anlamda oluşturulmaları ve geliştirilmeleri basit bir hedef ve iş olmaktan çok uzaktır. Aslında işin ne denli karmaşık olduğu su götürmez bir biçimde bir çok ülke tarafından hafife alınmış ve geniş çaplı bir danışma sistemine duyulan ihtiyaç ve çerçeveler ve amaçlarının anlaşılması için gereken toplumsal münazaralar göz ardı edilmiştir. Bu sebeple 2010 yılı itibariyle belli sayıda ülkenin tam anlamıyla işleyen bir ulusal nitelikler çerçevesi hedefini gerçekleştirmiş olması muhtemelen, bu alanda elde edilen gelişmeler yine de oldukça kayda değerdir.

Mali Desteğin Hareketliliği ve Taşınabilirliği

Kendi ülkeleri dışında yüksek öğretim deneyimlerinden faydalanabilecek daha fazla vatandaş umuduyla geliştirilen Avrupa Yüksek Öğretim Alanından on yıl sonra, öğrenci hareketliliği ve hareketliliğin esas teşvik ve engelleyicilerinin ne olduğu konusunda çok az şeyin biliniyor olduğunu keşfetmek oldukça şaşırtıcıdır. Bir çok ülke çalışmaların amacına uygun ülkeler arası hareketliliği takip etmek yerine öğrencilerin ulusları üzerine hala veri toplamaktadırlar. Bu bilgi eksikliğiyle, Bolonya üç devrinin uygulanmasının ne tür bir etkisi olduğunu değerlendirebilmek oldukça güçtür.

Öğrenci desteğinin hareketliliği ve taşınabilirliği arasındaki ilişkiyi belirlemek eşit derecede zordur. Bazı ülkeler ulusal kredi ve burslarını tamamen taşınabilir yapmışken, diğerleri hareketlilikten faydalanan öğrenciler için belirli kredi ve burslar tahsis etmekteyken diğer bir çoğu hala her ikisi unsuru birleştirmiştir. Bir öğrencinin yurt dışında öğrenim göreceği yeri belirlemesi bir çok etmenin müdahil olduğu karmaşık bir süreç olduğu için, belirli mali destek ölçütlerinin etkisinin ne olduğunu belirlemek çok da kolay değildir.

Hareketlilik için kamu mali desteği halkın cebinde her zaman artan sosyal taleplerle mali bir külfet olarak görülmüştür. Bu talebe yüksek öğretime katılımı artırma çabası da örnek olarak verilebilir. Büyüyen talep ve mali belirsizliklerin olduğu bir zamanda ve öğrencilerle eğitim masraflarının paylaşılması eğitiminin hakim olduğu bu dönemde, Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda hareketlilik için eşit fırsatlar yaratmak amacıyla atılan adımlar büyük önem arz etmektedir.

BOLONYA SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

Bologna Süreci 2010 itibariyle Avrupa Yüksek Eğitim Alanı'nı kurmak için geliştirilen politik kararların alındığı yüksek öğretimden sorumlu Bakanlar toplantılarının bir ürünüdür. Süreç Avrupa Komisyonu'nu tam bir üye olarak içermekte, Avrupa Konseyi ve UNESCO CEPES ve çeşitli ortak kurumları ise danışman üye olarak bünyesinde barındırmaktadır. *Dolayısı ile Avrupa Üniversite Derneği (European University Association - EUA) ve EURASHE, Avrupa Üniversiteler Birliğince (European Students' Union - ESU) temsil edilen öğrenciler, Uluslar arası Eğitim (Education International - EI) tarafından temsil edilmekte olan akademisyenler ve diğer ortaklar (örn: Avrupa Yüksek Öğretimde Kalite Güvencesi Derneği European Association for Quality Assurance in Higher Education - ENQA) ile yüksek öğretim kurumları arasında aktif ve tam bir ortaklık vardır.*

1998 yılından bu yana, bir çok bakan seviyesinde toplantı Paris (Sorbon Üniversitesinde), Bolonya, Prag, Berlin, Bergen, Londra ve leuven/Louvain-la-Neuve gibi farklı Avrupa şehirlerinde Bolonya Sürecinin şekillendirilmesi için gerçekleştirilmiştir.

Sorbon Deklerasyonu (1998)

Bologna Süreci'nin temel esasları, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya eğitim bakanlarınca Mayıs 1998 tarihinde imzalanan Avrupa Yüksek Öğretim Sisteminin Mimarisi ve Ahengine Dair Sorbon Birleşik Deklerasyonu'na dayanır.

Sorbon Deklerasyonu aşağıdaki unsurlara odaklanmıştır:

- Ortak çerçevelere ve çalışma devrelerinin oluşturulmasıyla niteliklerin tanınması ve derslerin uluslar arası şeffaflığını geliştirmek;
- Öğretmenlerin ve öğrencilerin Avrupa arenasında hareketliliğini desteklemek ve onların Avrupa iş sektörüne entegrasyonunu sağlamak;
- Lisans, yüksek lisans ve doktora dereceleri için ortak bir derece seviye sistemi geliştirmek.

Bolonya Deklerasyonu (1998)

Avrupa Yüksek Öğretim alanına dair Bolonya Deklerasyonu, ağırlıklı Sorbon Deklerasyonundan etkilenilerek, 29 Avrupa ülkesinin yüksek öğretimden sorumlu bakanları tarafından Haziran 1999 'da imzalanmıştır. Bu deklarasyon imza sahibi ülkeler tarafından, sonradan Bolonya Süreci olarak bilinecek reformun başlangıcı olarak, Avrupa yüksek eğitimin reformunu gerçekleştirmek için temel doküman olarak kullanılmıştır.

1999 yılında imza atan o zamanki 15 AB üye ülkeleri, üç EFTA ülkesi (İsviçre, İzlanda ve Norveç) ve 11 aday ülke (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya) bulunmaktaydı. Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi, üniversite dernekleri, rektörler, Avrupa öğrencileri gibi uluslar arası kurumlar deklarasyonun ilk biçiminin verilmesi sürecine katıldılar.

Bologna Deklerasyonu aşağıdaki unsurlara odaklanmıştır:

- Kolay okunabilir ve karşılaştırılabilir bir sistem benimsemek;
- İki temel devre esaslı bir sistem uygulamak;
- Bir kredi sistemi inşa etmek (AKTS gibi);
- Araştırmacı, öğretmen ve öğrencilerin hareketliliğini desteklemek;
- Kalite güvencesinde bir Avrupa işbirliğini desteklemek;
- Yüksek öğretimde Avrupa boyutunu desteklemek (kurumlar arası işbirliği ve müfredat geliştirme anlamında).

Bolonya Deklerasyonu aynı zamanda Avrupa'da yüksek öğretim sisteminin artan uluslar arası rekabetçi hedeflerini de şekillendirmiştir ve bu sistemin bütün dünyadan kayda değer ilgiyi görmesi noktasındaki kaçınılmaz gerekliliği de vurgulamıştır.

Prag Bildirisi (2001)

Mayıs 2001 tarihinde, o güne değin elde edilmiş başarı ve gelişmelerin değerlendirileceği bir toplantı yapılmış (özellikle ulusal raporlarda belirtilen unsurlar üzerine), bu toplantıda aynı zamanda Bolonya sürecinin takip eden yıllarda ne tür öncelikleri benimsemesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Üyeliğe kabul edilen Arnavutluk, Kıbrıs ve Türkiye ile birlikte 33 ülke katılmış, Lihtenştayn da Sürece Bolonya ve Prag konferansları arasında müdahil olmuş ve Avrupa Komisyonu da aynı zamanda üye olmuştur.

Eğitim bakanları aynı zamanda Sürecin devamlı gelişiminden sorumlu olacak bir Bolonya Follow-up grubu'nu (BFUG) kurmaya karar verdiler. BFUG imza sahibi tüm ülkeler ve Avrupa Komisyonu temsilcilerinden oluşmaktadır ve EU dönem başkanı tarafından yönetilmektedir. Avrupa Konseyi, Avrupa Üniversiteler Derneği (European University Association - EUA), Avrupa Yüksek Öğretim Kurumları Derneği (European Association of Institutions in Higher Education - EURASHE) ve sonradan Avrupa Öğrenci Birliği (European Students Union - ESU) olarak adlandırılan Avrupa Ulusal Öğrenci Birlikleri (National Unions of Students in Europe - ESIB) BFUG dahilinde danışman üye olarak görev aldılar.

Prag Bildirisi aşağıdaki unsurlara odaklanmıştır:

- **Yaşam boyu öğrenmenin desteklenmesi;**
- **Yüksek öğretim kurumları ve öğrencilerinin katılımı;**
- **Avrupa Eğitim Alanı'nın çekiciliğini arttırmak**

Berlin Bildirisi (2003)

Eylül 2003 tarihinde gerçekleşen Berlin Konferansı Bolonya sürecinin devamı olması anlamında çok önemli bir aşamayı teşkil etmektedir. Yedi yeni imza sahibi ülkenin de dahil edilmesiyle (Arnavutluk, Andora, Bosna Hersek, önceki Makedonya Yugoslav Cumhuriyet, Papalık, Rusya, Sırbistan ve Karadağ), 40 ülke bu tarihte çalışmalarda bulunmuştur.

Berlin Konferansıyla, Bolonya Süreci ek bir güç kazanmış oldu ve takip eden iki yıl için aşağıdaki öncelikleri hedef olarak belirledi:

- **Avrupa, Ulusal ve kurumsal seviyede kalite güvencesinin geliştirilmesi;**
- **İki-devre sisteminin uygulanmaya başlaması;**
- **Çalışma süreleri ve derecelerin tanınması,** 2005 itibarıyla mezun olan tüm öğrenciler için Diploma Tamamlayıcısının otomatikman ücretsiz olması provizyonu da dahil olmak üzere;
- **Avrupa Yüksek Öğretim Alanı için niteliklerin çerçevesinin kapsayıcı bir biçimde detaylandırılması;**
- **Doktora seviyesinin üçüncü devre** olarak Sürece katılması;
- **Avrupa Yüksek Öğretim Alanı ve Avrupa Araştırma Alanı arasında yakın bağlantılar** oluşturulmasını desteklemek.

Berlin Konferansında, bakanlar BFUG ekibine gelişmeleri ve 2005 yılında önceki bakanlar toplantısından önce paydaşların sürecini ve uygulamaların orta-ölçekli önceliklerini içeren detaylı bir rapor hazırlamakla görevlendirdi. Unesco Avrupa Yüksek Öğretim Merkezi (Unesco European Centre for Higher Education - Unesco-CEPES) BFUG çalışmalarına danışman üye olarak katıldı.

Bergen Bildirisi (2005)

Mayıs 2005 itibarıyla, Bolonya Süreci Azerbaycan, Çeçenistan, Ermenistan, Moldova ve Ukrayna'nın katılımıyla 45 imza sahibi ülkeyi kapsadı. Yüksek öğretimden sorumlu devlet bakanları Bergen'de toplanarak Bolonya Süreci'nin orta vadeli başarılarını tartıştı. BFUG bu vesile ile sorumluluğunda bulunan Stoksayımı Raporu'nu sundu. Bergen Konferansı ayrıca Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda Kalite Güvencesi için Standartlar ve Yönergeler ile Avrupa Yüksek Öğretiminde Niteliklerin Çerçevesi çalışmalarının benimsenmiş olması ile akıllara kazınmıştır.

Avrupa Yüksek Öğretim Kalite Güvencesi Derneği (The European Association for Quality Assurance in Higher Education -ENQA), Pan-Avrupa Yapısında Uluslararası Eğitim (Education International Pan-European Structure) ve Avrupa Konfederasyonları İşverenler ve Sanayi Birliği (Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe - UNICE, sonradan Avrupa İş olmuştur.) BFUG çalışmalarına danışman üye olarak katılmıştır.

Bergen Konferansında, bakanlar 2007 yılı için önceliklerini belirlediler. Bunlar şimdi de geçerlidir:

- **Sosyal boyutu pekiştirmek** ve hareketlilik önündeki engelleri kaldırmak;
- ENQA raporunda belirtildiği üzere **kalite güvencesi için standartlar ve yönergeleri** uygulamak;
- **Kabul edilen Avrupa Yüksek Öğretim Alanı için Nitelikler Çerçevesi ile uyumlu ulusal nitelikler çerçeveleri** geliştirmek;
- **Birleşmiş dereceleri** tanımak ve desteklemek;
- Önceki öğrenmelerinde tanınmasıyla, **yüksek öğretimde esnek öğrenme yolları** için fırsatlar yaratmak.

Londra Bildirisi 2007

17 ve 18 Mayıs 2007 tarihinde Londra'da gerçekleşen bakanlar toplantısı Bolonya sürecinde yaratılan ilk yasal birim olan Avrupa Kalite Güvence Register (European Quality Assurance Register EQAR) kurulması anlamında önem teşkil etmektedir. Avrupa Standartları ve Yönergeleriyle uyumlu olan kalite güvence ajanslarının registri oldu ve dolayısı ile Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda işlerliği resmîyet kazandı.

Londra aynı zamanda gelişmelere iki temel alanda bakış sağladı; Bakanların ulusal eylem planlarının etkisini ölçebilmek için bakanların geliştirmeye hemfikir olduğu sosyal boyutu; diğeri ise Bakanların Avrupa Yüksek Öğretime küresel bir boyut kazandırmak için strateji geliştirme üzerine anlaştılar. Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'na bağımsız bir ülke olarak Montenegro Cumhuriyeti'nin de eklenmesiyle ülke üye sayısı 46'ya yükseldi.

Bolonya Süreci zaman tablosu

Öğretmen ve öğrencilerin hareketliliği	Araştırmacıların hareketliliği	Yaşam boyu öğrenme	Eğitim ve araştırma arasında yakın bağlar	Yüksek öğretimde esnek eğitim fırsatları	Sosyal boyutun etkin gözlenmesi için gerekli ulusal eylem planları oluşturmak	
		Sosyal boyut	Doktora seviyesinin üçüncü devre olarak eklenmesi.	Sosyal boyutun pekiştirilmesi		
	Kredi Sistemi (AKTS)	Yüksek öğretim kurumları ve öğrencilerinin katılımı	Avrupa Nitelik Çerçevesi	Ulusal Nitelik Çerçevesi		
Yaygın bir iki-devre sistemi	Kolay okunur ve karşılaştırılır dereceler					
	Yüksek öğretimde Avrupa boyutu	Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nın desteklenmesi	Ulusal, kurumsal ve Avrupa seviyesinde kalite güvencesi	Kalite güvencesi için standartlar ve yönergeler	Bolonya Sürecinin küresel boyutu için strateji	
1998	1999	2001	2003	2005	2007	2009

Sorbon Deklarasyonu

Bolonya Deklarasyonu

Prag Bildirisi

Berlin Bildirisi

Bergen Bildirisi

Londra Konferansı

Leuven/Louvain-la Neuve Konferansı

BÖLÜMA: LİSANS-YÜKSEK LİSANS YAPISI

Bolonya Deklarasyonunun temel taşı imza sahibi ülkelerin yüksek öğretim sistemlerini adapte ederek 2010 yılı itibariyle Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nı yaratmak için sarf ettikleri çabadır böylece bu ülkeler daha uyumlu bir biçimde yapılanmış olacak ve ulusal nitelikleri daha iyi anlaşılır olacaktır.

Her üç devrenin sürelerinin çok katı bir biçimde tasarlandığına dair oldukça yaygın bir yanlış anlaşılma vardır. Gerçekte Bolonya Deklarasyonu (1999) sadece birinci devre çalışmalarının en az üç yıl olması gerektiğini ve takip eden Bolonya tartışmaları yüksek lisans ikinci devre çalışmalarının 60-120 AKTS arasında olabileceği sonucuna varmıştır. Öte yandan üçüncü devredeki gelişmeler, büyük çoğunlukla, üniversitelerin ellerine teslim edilmiş ve Bolonya sürecinde bu konuda daha fazla yönetmelik çıkarmak için bir çaba sarf edilmemiştir. Bu meseleler ayrıca Avrupa Yüksek Öğretim Alanı Nitelikler Çerçevesi -AYANÇ (Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, FQ-EHEA), Bergen konferansında (2005) tanımlandığı gibi ele alınmıştır. Bunlar üç devreden (ulusal bağlamlar içi de dahil olmak üzere ve olası orta seviyeli nitelikler) birinci ve ikinci devrede çeşitli kredi, yeterlilik ve öğrenme hedefi temelli her devre için genel tanımlayıcılardan oluşur. Tipik olarak, birinci devre nitelikleri 180-240 AKTS krediden oluşur ve ikinci devre nitelikleri ise 90-120 AKTS krediden oluşup en az 60 kredi olabilir.

Üç devreli yapı zaten bir çok ülkede 1999 yılındaki Bolonya Deklarasyonunun imzalanmasından önce uygulamaya konulmuştu (en azından belli başlı alanlarda) ve sıradaki hedef ise bu uygulamanın çapını genişletmek ve farklı modeller arası benzeşimleri arttırmaktır.

O zamandan bu yana, geri kalan ülkeler 2009 yılının başlarında yeni yapıyı tanıttılar. Yeni Bolonya üç devreli yapısı tüm ülkelerde neredeyse bütün program ve kurumlarda yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Tıp ve ilişkili bölümler, mühendislik ve mimarlık bölümleri hala uzun programların sunulduğu bölümler olarak örnek gösterilebilir.

Bir çok ülkede üç devreli yapının uygulanması genellikle canlı tartışmalar doğurmuş ve bu tartışmalar ulusal anlamda iş sektörünün talepleri ile belirli alanlardaki yeterliliklerin, uzmanlık ve disiplinlerin nasıl ele alınacağı üzerine olmuştur. Sürecin bu aşamasında lisans ve yüksek lisansın süresi/iş yükü bakımından kayda değer bir biçimde farklı uygulamalar arasında bir benzeşim yaratma girişimleri yine de mümkündür, fakat bir çok gelişimin daha ilk aşamasında olduğu doktora seviyesinde, baskın ulusal yapıları belirlemek ve karşılaştırmak zordur.

Aşağıdaki analiz farklı ülkelerde yaygın bir biçimde uygulanan yapılara odaklanmaktadır. Bir çok ülkede kurumlar, programlar veya disiplinler kendi misyonlarına farklı şekillerde yanıt verdiği için, uygulamalar çeşitlilik göstermektedir, fakat ülkelerin büyük bir çoğunluğunda programların çoğunluğuna uygulanan net bir referans bir model vardır.

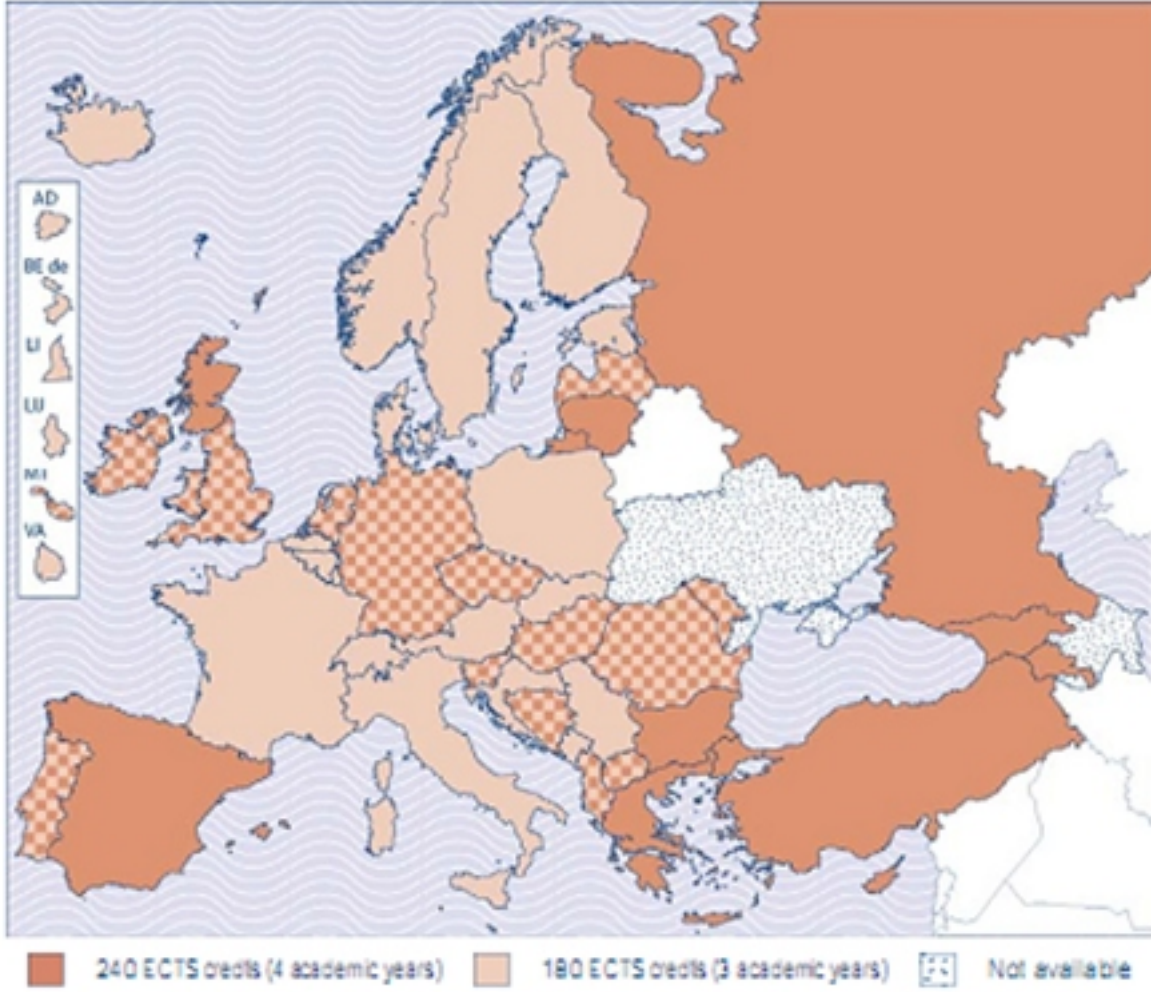
180+ 120 AKTS kredi devre yapısı (3+2 akademik yıl) en çok benimsenen modeldir

Lisans programlarında iki ana yapısal model benimsenmiştir:

- 19 ülkede (Şekil A1), lisans programları ağırlıklı 180 AKTS kredi sistemine (3 yıl) göre şekillenmiştir. Bu durum Andora, Avusturya, Belçika, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Hırvatistan İsveç ve İsviçre için geçerlidir.
- Diğer 11 ülkede ise lisans programları genel olarak 240 AKTS kredi sistemine (2 yıl) göre şekillenmiştir. Bu ülkeler Birleşik Krallık (İskoçya), Bulgaristan, Çeçenistan, Ermenistan, Litvanya, Moldova, Rusya, Türkiye ve Yunanistan olarak sıralanabilir.

Geri kalan ülkelerde tek bir model referans olarak ortaya çıkmamakta ve kurumsal uygulamalar bu her iki modelden de izler taşımaktadır.

Şekil A1: 2008/2009 yıllarında en yaygın lisans programlarındaki öğrenci iş yükü/egitim süreleri

Şekil içi sırayla: 240 AKTS kredisi (4 akademik yıl), 180 AKTS kredisi (3 akademik yıl), Uygulanmıyor

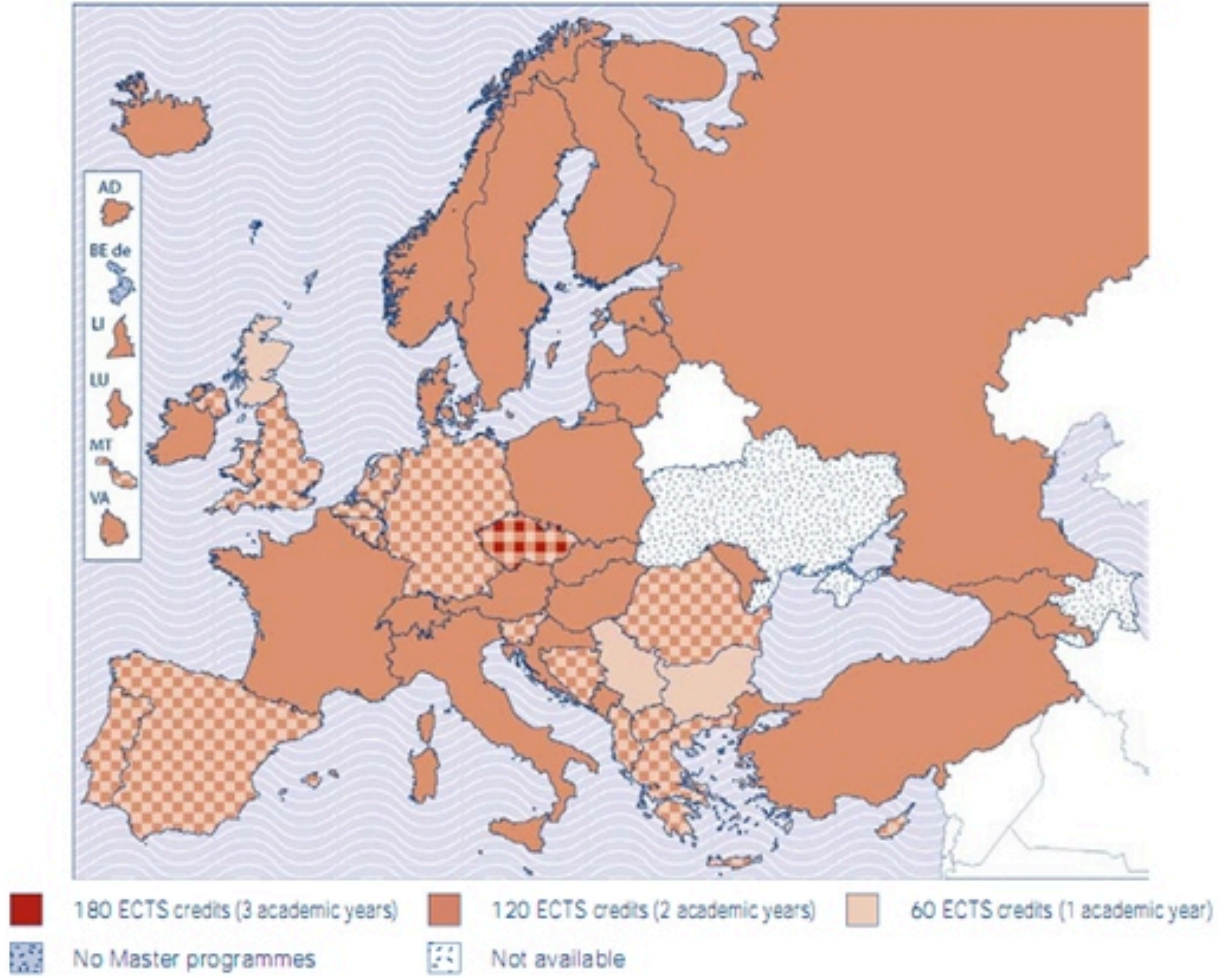
Kaynak: Eurybase

Bilgilendirici not:

Ülkeler Bolonya Sürecini ya kendi durumlarına adapte ettiler veya bu Süreci esnek bir biçimde kendi kurumlarının iş gücünü ve akademik çalışma alanlarını dikkate alarak uyguladılar. Dolayısı ile bu model her ülkede aynı biçimde ele alınıp uygulanmadı, fakat kurumlara belki uygulamaları anlamında imkan verilmiş olabilir. Yine de, bir çok ülkede pratikte "referans model" genel bir yaklaşım olarak kullanılmaktadır. Yukarıdaki şekil bu durumun resmini çizmektedir.

Yüksek lisans programları için (Şekil A2), 120 AKTS kredilik (2 yıl) model Bolonya süreci imza sahibi ülkelerin büyük bir bölümünde kullanılmaktadır. Her ne kadar yüksek lisans programları daha az krediyle de geliştirilebilseler de (90 AKTS kredilik yüksek lisans programı bir çok ülkede mevcuttur), 29 ülkede ve bölgede bu model yaygın olarak programların geliştirilmesinde referans olarak kullanılmaktadır. Bulgaristan, Birleşik Krallık (İskoçya) ve Sırbistan yüksek lisans programlarının 60 ile 90 AKTS kredisi (Bir yıl) olması anlamında genel trendin içinde istisna olarak kalmaktalar. Geri kalan ülkelerde (Almanya, Arnavutluk, Belçika, Birleşik Krallık, Bosna Hersek, İspanya, Kıbrıs, Hollanda, İrlanda, Malta, Moldova, Montenegro, Portekiz, Romanya, Slovenya ve Yunanistan (İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda)), öğrencilerin yüksek lisanstaki iş yükleri 60 ile 120 AKTS kredisi arasında değişmektedir. Öte yandan Belçika'nın Flaman Topluluğu'nda veterinerlik ve tıp bilimleri için geliştirilmiş yüksek lisans programları 180 ile 240 kredi arasında değişmektedir. Çek Cumhuriyeti'nde bazı yüksek lisans programları 180

Şekil A2: 2008/2009 yıllarında en yaygın yüksek lisans programlarındaki öğrenci iş yükü/egitim süreleri

Kaynak: Eurybase

Şekil içi sırayla: 180 AKTS kredisi (3 akademik yıl), 120 AKTS kredisi (2 akademik yıl), 60 AKTS kredisi (1 akademik yıl), Yüksek lisans programı yok, Uygulanmıyor

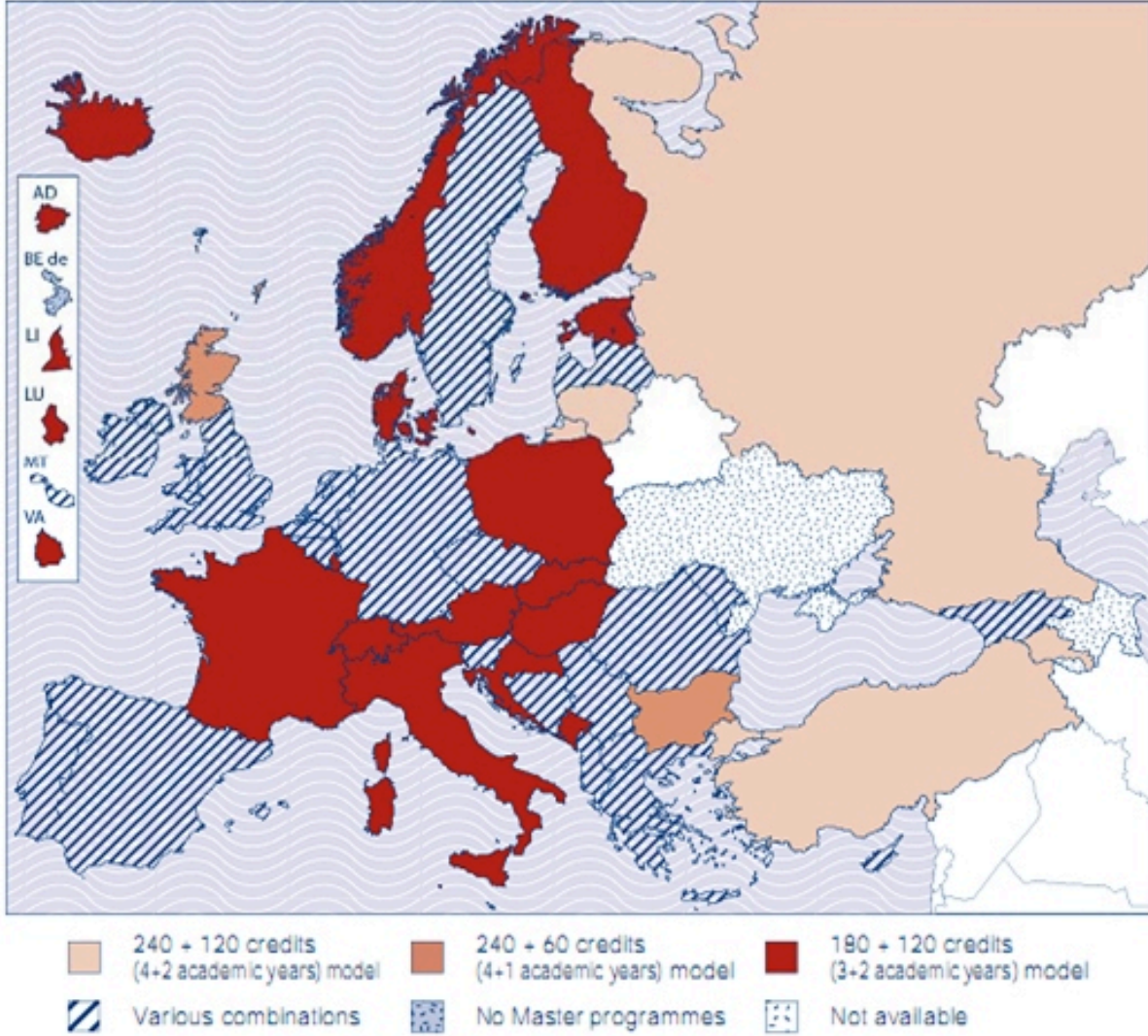
Bilgilendirici not:

Ülkeler Bolonya Sürecini ya kendi durumlarına adapte ettiler veya bu Süreci esnek bir biçimde kendi kurumlarının iş gücünü ve akademik çalışma alanlarını dikkate alarak uyguladılar. Dolayısı ile bu model her ülkede aynı biçimde ele alınıp uygulanmadı, fakat kurumlara belki uygulamaları anlamında imkan verilmiş olabilir. Yine de, bir çok ülkede pratikte "referans model" genel bir yaklaşım olarak kullanılmaktadır. Yukarıdaki şekil bu durumun resmini çizmektedir.

Genel anlamda yüksek lisans ve lisans seviyelerini birleştirerek, Bolonya imza sahibi ülkelerin devre yapılarını nasıl uyguladıklarını tanımlamak için üç farklı model belirlemek mümkündür (Şekil A3).

- 180 + 120 kredi (3+2 akademik yıl) modeli 17 ülkede uygulanmaktadır: Andora, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, İsviçre, İtalya, Lihteyştayn, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Montenegro, Polonya, İzlanda, Slovakya ve Vatikan.
- 240+ 60 kredi (4+ 1 akademi yıl) modeli Bulgaristan'da uygulanırken 240+ 90 kredi modeli ise Birleşik Krallık'da (İskoçya'da) benimsenmiştir.

Şekil A3: İki devre yapısı en çok uygulanan modeldir, 2008/2009

Kaynak: Eurybase

Şekil içi sırayla: 240+120 kredi (4+2 akademik yıl) modeli, 240 +60 kredi (4+1 yıl) modeli, 180+120 kredi (1 yıl) modeli, Çeşitli kombinasyonlar, Yüksek lisans programı yok, Uygulanmıyor

Bilgilendirici not:

Ülkeler Bolonya Sürecini ya kendi durumlarına adapte ettiler veya bu Süreci esnek bir biçimde kendi kurumlarının iş gücünü ve akademik çalışma alanlarını dikkate alarak uyguladılar. Dolayısı ile bu model her ülkede aynı biçimde ele alınıp uygulanmadı, fakat kurumlara belki uygulamaları anlamında imkan verilmiş olabilir. Yine de, bir çok ülkede pratikte "referans model" genel bir yaklaşım olarak kullanılmaktadır. Yukarıdaki şekil bu durumun resmini çizmektedir.

Bu iki model Bolonya sürecinden önce kıta ülkelerince geleneksel olarak 4 veya 5 yıl uzunluğundaki programlardan uzaklaşma anlamında bir evrim olarak da görülebilir.

- 240+120 kredi (4+2 akademik yıl) beş ülkede çok yaygın olarak kullanılmaktadır: Ermenistan, Gürcistan, Litvanya, Rusya ve Türkiye.

Geri kalan ülke ve bölgelerde Bolonya süreci ülkelerinin ortalama yarısı hiçbir orijinal ana modelin hüküm sürdüğü söylenemez. Belçika'nın Flaman Topluluğu'nda, örnek olarak, bütün birinci devre programları 180 AKTS krediden oluşmaktadır, fakat ikinci devre kredi yükü çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu sebeple program yapıları büyük ölçüde kurumlara ve ilgili çalışma alanına bağlıdır.

Bolonya modeli bir çok ülkede mesleki eğitimi ve eğitim programlarını kapsamamaktadır.

Bolonya süreci eğitim alanları modelleri arasında açık bir uyumu getirmiş olsa da, ulusal çeşitlilik ve farklılıkların etkisi ve çapını yeni oluşmakta olan Avrupa Yüksek Öğretim Alanı açısından değerlendirmek büyük önem arz etmektedir. Bu çeşitliliklerin bazıları belli başlı disiplin ve çalışma alanlarına bağlanabilirken bazıları ise yeni kurulmuş Bolonya derecelerinin akademik ve profesyonel nitelikleri arasındaki farklılığın devamı olarak görülebilir. Uygulama her ne olursa olsun, tüm ülkeler artan ve hızla değişen toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilmek ve özellikle iş pazarının talepleri doğrultusunda birinci devrede etkin nitelik ve uzmanlıklar sunabilmek anlamında oldukça güç görevleri yerine getirme çabası içinde olmuştur

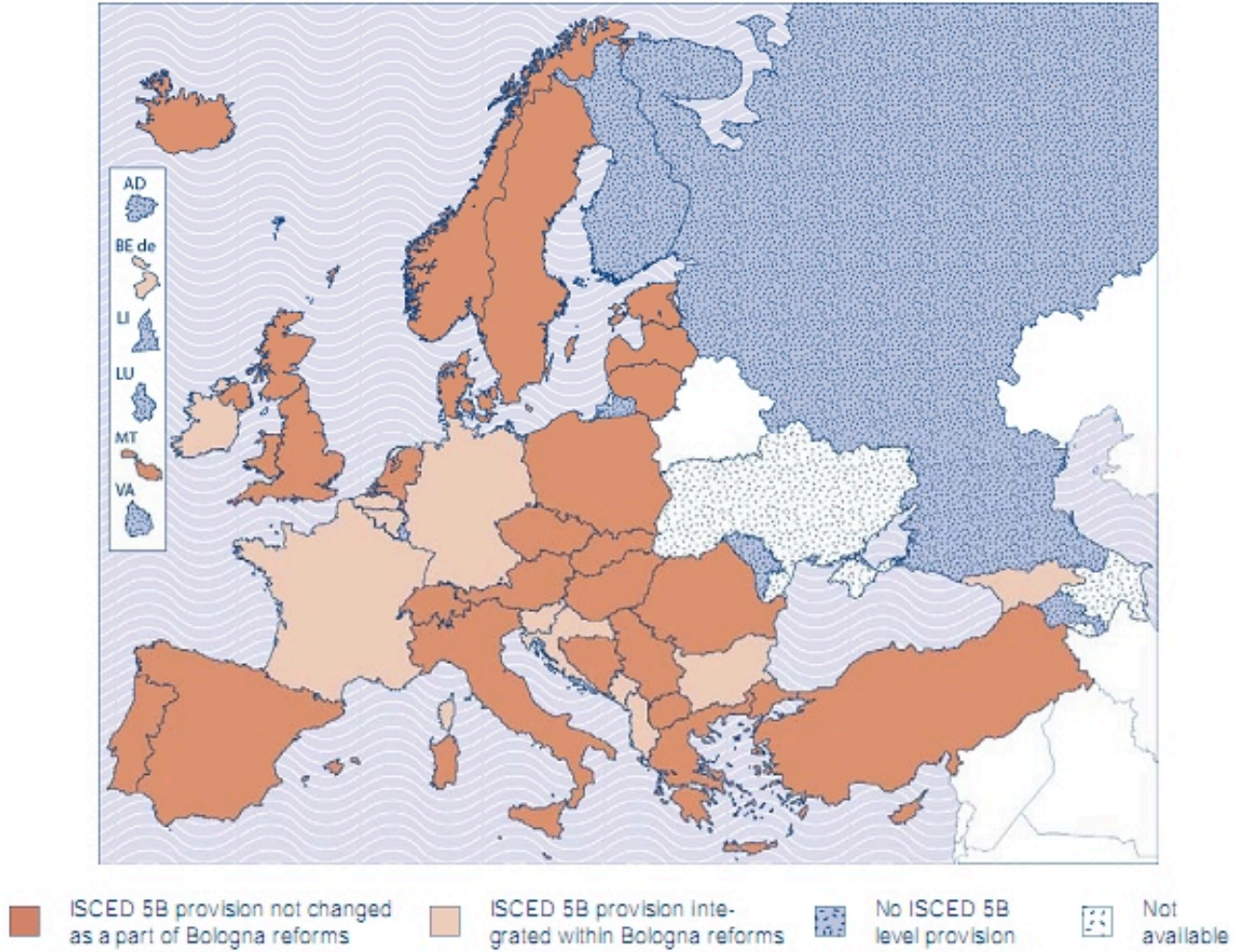
ISCED 5B eğitim seviyesi öğrencileri iş pazarına hazırlayan mesleki eğitim programlarına denk düşmektedir. Bu eğitim seviyesi tipik olarak ISCED 5A programlarından daha kısadır ve dolayısı ile Bolonya yapılarıyla uyumlu olmak durumunda değildir. Ne var ki, öğrencilerin bilgi, beceri ve yeterliklerini nasıl geliştirebildikleri sorusu, dolayısı ile bu programların Bolonya devreleri açısından nasıl ele alınabilecekleri, küreselleşen bir dünyada tüm bireylerin yaşam boyu öğrenme deneyimine devam edebilmeleri anlamında oldukça hayati bir politika belirleme konusudur.

Oldukça fazla sayıda ülke mesleki eğitim sistemlerini Bolonya reformlarıyla paralel bir biçimde modernize etme konusunda elzem olan adımları halen atmamıştır, her ne kadar bu reformlar, teoride olsa bile, iş pazarının ve hızla değişen toplumun ortak taleplerine yanıt vermek için tasarlanmış olsa da. Ne var ki, bir kaç ülke ISCED 5B eğitim seviyesindeki kısa-devreli programların her hangi bir adaptasyona ihtiyacı olmadığını düşünmektedir ve meseleyi daha çok eğitim sisteminin genel anlamda nitelikleri ve programları üzerinden ele alma taraftadı olmuştur.

Birçok ülkede (Belçika, Estonya, İrlanda, Kıbrıs, Litvanya, Slovenya ve Türkiye, Yunanistan), ISCED 5B seviyesi yüksek öğretim seviyesinin eğitime katılım anlamında %25'lik bir dilimini temsil etmesiyle oldukça büyük bir önem arz etmektedir (bkz. Yüksek Öğretim Ana Verileri 2007, Şekil B2). On ülke (Almanya, Arnavutluk, Belçika, Bulgaristan, Çeçenistan, Fransa, Hırvatistan, İrlanda, Montenegro ve Slovenya) ISCED 5B eğitim seviyesinde Bolonya yapısını, özellikle de Bolonya kavramını, ya kullandı ya da adapte etti. Fakat, ülkelerin üçte-ikisi Bolonya reformları çerçevesinde ISCED 5B seviyesindeki mesleki eğitim yapılarını modernize etmeyi gerekli görmediler. Bir çok ülkede, öte yandan, ISCED 5B ile yeni düzenlenmiş olan ISCED 5A arasında bir bütünlük sağlama konusuna ilgi ve önem verilmiştir.

ISCED 5A ile 5B programları arasındaki farka ek olarak, bazı ülkeler akademik ve profesyonel nitelikler arasında oldukça büyük farklar yaratıyorlar. Fransa, Hırvatistan, Letonya, Litvanya ve Montenegro'da hem lisans hem de yüksek lisans seviyelerinde akademik ve profesyonel profil arasında farklılıklar gözlenmektedir. Fransa birinci devre niteliklerini licence ve licence professionnelle olarak ayırmakta ve sonuncusu ISCED 5B kapsamındaki eğitim seviyelerini temsil etmekte ve özellikle iş pazarı için yeterlikler kazandırma hedefi gütmektedir. Ne var ki bu yapı yüksek lisans programlarına ulaşmayı oldukça güçleştirmektedir. Dolayısı ile, yine Fransa'da, ikinci devre eğitimde ISCED 5A (üniversite eğitimi) seviyesinde master professionnel ve master recherche olarak isimlendirilen programlar sunmaktadır. Yinede üniversiteler hem akademik hem de profesyonel odaklı olan yüksek lisanslar sunma noktasında desteklenmektedirler.

Şekil A4: Bologna Sürecinin ISCED 5B programlarına uygulanması, 2008/2009

Şekil içi sırayla: ISCED 5B sistemi Bolonya reformuyla değişmeyenler, ISCED 5B sistemi Bolonya reformuyla bütünleşenler, ISCED 5B seviyesi eğitim yok, Uygun değil.

Kaynak: Eurybase

Bilgilendirici not:

ISCED 5B seviyesi ISCED 5A programlarından tipik olarak daha kısa olan mesleki eğitim hedefi güden programlara denk düşer. Bu programlar Bolonya yapısı veya prensipleriyle uyumlu olmak durumunda değildirler, fakat bazı ülkeler yine de bu fırsatı değerlendirerek programlarını akademik programlar ve mesleki anlamında esnek bir biçimde yapılandırmıştır.

Fransa'daki gibi, Litvanya da kolejlerinde (ISCED 5B) profesinin bakalauras ile üniversitelerinde bakalauras arasında bir fark belirlemektedir. Yani şekilde, bu ülke üniversitelerinde magistras ve profesiné kvslifikacija gibi bir ayrıma gitmektedir. Lüksemburg'un sunduğu yüksek lisans programları ya professionnel veya académique olarak tanımlanmaktadır. Letonya'da profesionalais bakalauras ve profesionalais magistrs ve the bakalauras/magistrs derecelerinin hepsi ISCED 5A seviyesine aittir. Hırvatistan'da üniversite sistemini prvostupnik ve magistr derecelerini (ISCED 5A) mesleki eğitim çalışmalarından ayıran strucni prvostupnik ve specijalist struke (ISCED 5B) gibi dereceler mevcuttur. Ne var ki, her iki tür eğitim programlarında Bolonya reformları dahilinde adapte edilmiş ve birinci devrenin kullanımı, AKTS kredileri ve öğrenme hedeflerinin belirlenmesi gibi kavramlar benimsenmiştir. Benzer bir durum Montenegro'da ISCED 5B seviyesinde 'uygulamalı lisans eğitimi diploması' ve 'uygulamalı yüksek lisans eğitimi diploması' olarak ve ISCED 5A seviyesinde de 'akademik lisans eğitimi diploması' ve 'akademik yüksel lisans eğitimi diploması' olarak gözlenmektedir.

Birinci devre için, Danimarka'da bir değişiklik uygulanmıştır. Burada 'meslek lisansı' üniversite kolejlerinde ve 'lisans' ise üniversitede her ikisi de ISCED 5A seviyesinde olmak üzere okutulmaktadır. İrlanda ISCED 5B seviyesinde 'sıradan lisans dereceleri' ile ISCED 5A'da teknoloji üniversiteleri, üçüncü seviye kolejlerdeki kursları ve 'şeref lisans derecelerini' (ISCED 5A) üniversite sistemi içinde birbirinden ayırmaktadır.

Aynı zamanda dereceler arasında hiç bir resmi ayırımın olmadığı bazı ülkelerde farklılıklar yinede kurumun sunduğu program anlamında farklılıklar meydana gelmektedir. Örnek olarak Belçika'da (üniversiteler ve hautes écoles/hogeschool/ hochschule), Finlandiya'da (üniversiteler ve polyteknik okulları/ ammattikorkeakoulu), Almanya'da (üniversiteler ve Fachhochschulen) Yunanistan'da (üniversiteler ve TEİ'ler Teknoloji Eğitim Enstitüleri), Hollanda'da ise (üniversiteler ve uygulamalı bilimler üniversiteleri), Portekiz'de (üniversiteler ve instituto politécnico) ve son olarak İsviçre'de (üniversiteler ve Fachhochschulen/haute école spécialisée/scuola universitaria professionale) isimleri altında farklı uygulamaları görmek mümkündür.

BÖLÜM B: AVRUPA KREDİ TRANSFER VE TEDARİK SİSTEMİ (AKTS)

Bolonya Süreci'nin yaşam süresi boyunca, AKTS sistemi Avrupa yüksek öğretiminde merkezi bir unsur olarak ele alınmış ve bu sistemin daha anlaşılır ve saydam bir hale gelmesinde mühim bir rol üstlenmiştir. 1980'lerin sonunda geliştirilen sistem ilk ve temel anlamıyla Erasmus Programlarında öğrenci hareketliliğini kolaylaştırmak adına kullanılmıştır. Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nı yaratma hedefi tam on yıl sonra vücut bulmuştur, çünkü AKTS uygulamalarının yürütülmesinde bu sistem yine ana bir enstrüman görevi üstlendiği belirmiştir. Resmi bir okul sürecinin tamamlanmasıyla birlikte sistem kredileri adı altında başarılı öğrencilere verilmiştir. Belli bir çalışma periyotunda öngörülen kredi sayısı resmi bir öğrenme bağlamında belirlenen öğrenme hedeflerinin yerine getirilebilmesi için gerekli olan öğrenci çalışma ve iş yükü ağırlığı açısından hesaplanan bir eğitim hizmetidir (daha fazla bilgi için lütfen AKTS kullanım klavuzu 2009'a başvurun).

Öğrenci hareketliliği anlamında AKTS'nin ne denli önemli olduğu sıklıkça dile getirilmiştir ve Berlin'de (Eylül 2003) yüksek öğretimden sorumlu bakanların konferans bildirimleriyle Bergen (Mayıs 2005) ve Londra (Mayıs 2007) bildirimlerinde sistemdeki kayda değer gelişmeye işaret edilmiştir. Berlin konferansında, imza sahibi ülkeler AKTS sistemini sadece bir kredi transfer sistemi olarak değil aynı zamanda kredi tedarik sistemi olarak da uygulamaları için teşvik edilmişlerdir. Bergen Konferansında ise dikkatler daha çok AKTS kredi sisteminin birinci ve ikinci devre eğitim sistemlerinde nasıl kullanılabilceği üzerinde yoğunlaşmış, konferansta benimsenen Avrupa Yüksek Öğretim Alanı Nitelikler Çerçevesi - AYANÇ (Framework for Qualifications in the European Higher Education Area, FQ-EHEA) çalışmasına özel bir vurgu yapılmıştır. Öte yandan Londra Konferansında AKTS kredi sistemine dayalı iş yükü ve öğrenme hedeflerinin uygulamaları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bu rapor sadece AKTS kredi sisteminin uygulanıp uygulanmadığı üzerinde durmamakta Zaten toplanan ulusal verilerde Avrupa yüksek öğretim alanında önemli bir özellik olduğu görülmektedir. aynı zamanda rapor bu sistemin ulusal seviyedeki anlayışı üzerinde de durmaktadır. Bu sebeple, AKTS'nin ulusal sistemlere nasıl entegre edildiğini incelemeye ek olarak, aynı zamanda AKTS kredilerinin öğrencilere nasıl verildiği konusunda da bilgi toplanmasına gidilmiştir. Avrupa Yüksek Eğitim Alanı için AKTS'nin özge bir kredi sistemi olarak gelişmesi fikri, gerçekte uygulamaların çok daha karmaşık olması anlamında çeşitli yanlış anlamalara maruz kaldığı olmuştur. Gerçekte AKTS'nin ulusal uygulamalarında büyük çaplı farklılıklar bulunmaktadır ve hiç şüphe yok ki kurumsal seviyedeki uygulamalar incelendiğinde bu çeşitlilik daha da artacaktır.

AKTS uygulamaları karşısında resmi bir engel bulunmamaktadır

Bir talep olmamakla beraber, AKTS'nin uygulanması genellikle yasalarla desteklenmiş ve bu Şekil 1B'de detaylı bir biçimde sunulmuştur. AKTS'nin ulusal yasalar tarafından kapsanması süreci 2000 yılından önce Avusturya, Belçika Flaman Topluluğu, Romanya gibi belli başlı ülkelerde başlamış, 2000-2005 yılları arasında hız kazanmış ve günümüzde neredeyse tüm ülkelerde tamamen bitirilmek üzeredir.

Aynı zamanda AKTS'nin herhangi bir yasal düzenleme olmadan da uygulandığı ülkeler de vardır. Çek Cumhuriyeti'nde, AKTS yasalarla düzenlenmemiş olup tüm yüksek öğretim kurumları AKTS ve AKTS uyumlu kredi sistemlerini uygulamışlardır. İrlanda'da AKTS zorunlu olmamakla birlikte İrlanda üniversitelerince kullanılmaktadır ve aynı zamanda üniversite sektörü dışında geliştirilen yüksek öğretim programlarının akreditasyonundan sorumlu olan Yüksek Öğretim ve Eğitim Ödülleri Kurumu (Higher Education and Training Awards Council HETAC) ile işbirliği içindedir. Kıbrıs'ta yüksek öğretim enstitülerine dair uygulanan güncel yasalarda düzenlemeler yapılmıştır. Bu yasalarda AKTS için zorunlu uygulamaya yöneliktir, fakat aynı zamanda bu uygulama tartışılmaktadır çünkü ilgili yasa özel ve devlet üniversitelerinde uygulanan bütün programlar zaten AKTS sistemini kullanmaktadırlar. Öte yandan, Rusya'da, AKTS temelli ulusal kredi sistemi 2002 yılından bu yana uygulanmaktadır. Rusya yüksek öğretim enstitülerine Bakanlık tarafından bir klavuz geliştirilip dağıtılmıştır. Ukrayna'da AKTS 2007 yılından bu yana ilgili bir yasa olmadan uygulanmıştır ve Eğitim Bakanlığı bu uygulama için bir klavuz hazırlamıştır.

AKTS uygulamalarında önemli çeşitlilikler

Bu rapora göre, kredi transferi ve tedarikinde yüksek öğretimin neredeyse bütün programlarında uygulanması durumunda ve kredi puanlarının gereklilikleri öğrenci çalışma yükü ve öğrenme hedefleri temelli olduğu zaman AKTS uygulanmış addedilir.

Şekil B2 AKTS uygulamalarının tam ve harmonize olmanın çok uzağında olduğunu ve gelecek dönemler için hala birçok gelişme ve düzenlemenin yapılması gerektiğini çeşitli uygulamalara göre ortaya koymaktadır. Ulusal seviyede sağlanan bilgiler ışığında, beş farklı ülke kategorisi ayırt edilebilmektedir.

İlk grup ülkelerde (Belçika, Bosna Hersek, Danimarka, önceki Makedonya Yugoslav Cumhuriyeti, Çeçenistan, İzlanda, İtalya, Lihteynştayn, Moldova, Hollanda, Norveç, Sırbistan ve İsviçre) kredi transferi ve tedarikinde AKTS kurumlar ve programların neredeyse %75'inde kullanılmaktadır. Ek olarak, öğrenci iş yükü ve öğrenme hedefleri kavramları birleşik olarak kullanılmış ve diğer yaklaşımlarla değiştirilmiştir.

İkinci grup ülkelerde (Avusturya, Finlandiya, Fransa, Macaristan, Malta, Portekiz ve Ukrayna) kredi transferi ve tedarikinde AKTS kurumlar ve programların % 75'in fazlası kullanılmaktadır. İletişim saatleri artık kredilerin tanımlanmasında bir referans olarak tanımlanmamakta ve öğrenci çalışma saatleriyle değiştirilmiştir. Yine de, önceki grubun aksine, öğrenci hedefleri sistem için hala referans olmamıştır.

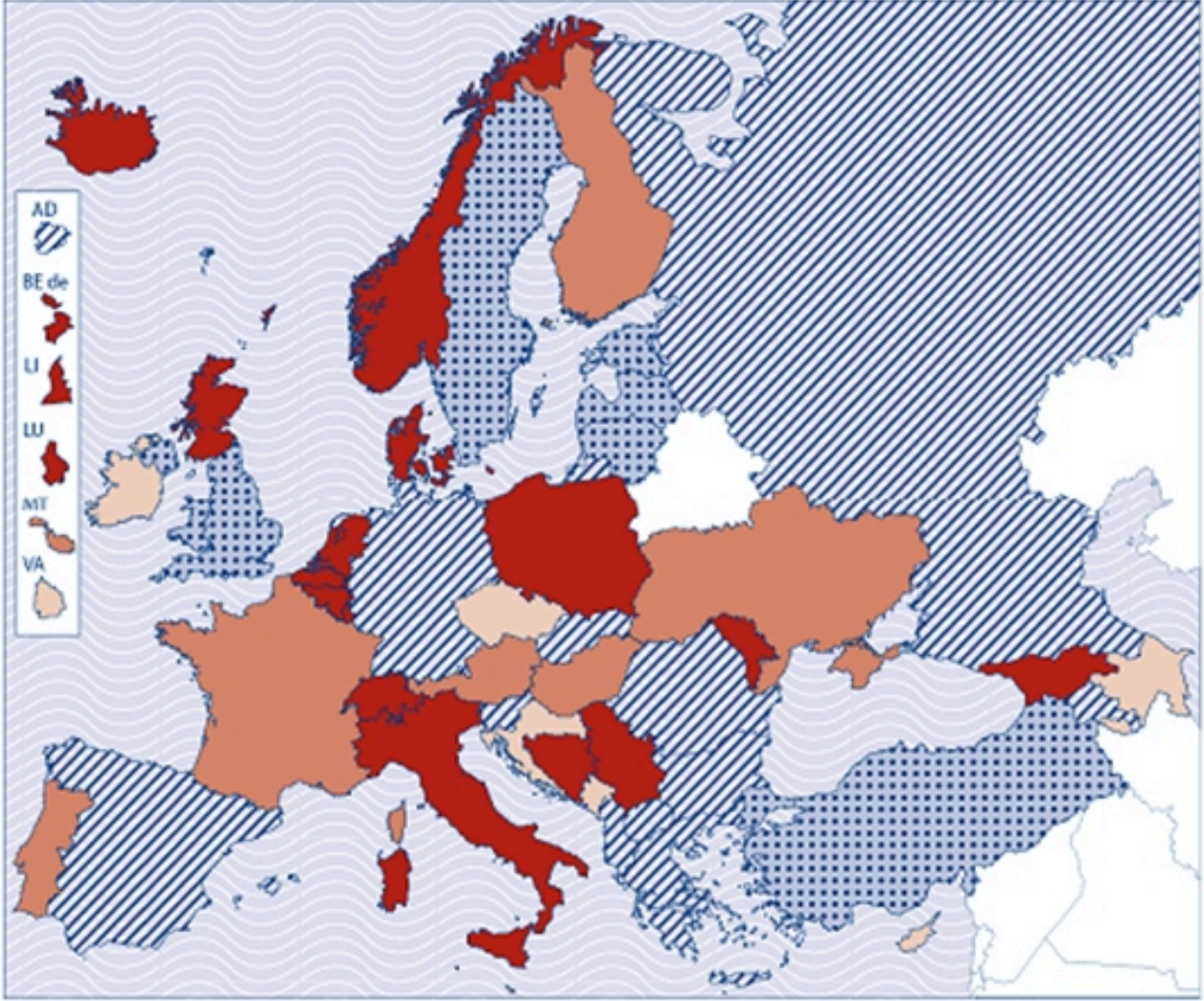
Üçüncü grupta, iletişim saatleri ile öğrenci çalışma yükünün bileşkesi kredilerin tanımlanmasında hala kullanılmaktadır ve kredi transferi ve tedarikinde AKTS kurumlar ve programların % 75'in fazlası kullanılmaktadır. Azerbaycan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, İrlanda, Montenegro ve Polonya bu gruba aittir.

Bu gruplara ek olarak, 18 ülke daha hala AKTS kavramını uygulamak için yol kat etmek zorundadır. Bu ülkeler iki kategori altında değerlendirilebilir.

11 ülkede AKTS kredilerin tanımlanmasında değişik referanslar kullanan %75 veya daha az kurumda ve/veya %75 veya daha az programda uygulanmaktadır. Bu durum Arnavutluk, Andorra, Almanya, Bulgaristan, Ermenistan, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'da geçerlidir. Bu adı geçen ülkelerde AKTS kavramını doğru bir biçimde uygulamak için programlar ve kurumlar arasında yaygınlığının artırılması gerekmektedir.

Son olarak 6 ülkede (üç Baltık ülkesi, İsveç, Türkiye ve Birleşik Krallık) ulusal kredi sistemiyle AKTS'ni paralel olmasını sağlamış olsa da Baltık ülkeleri uzun vadede tam anlamıyla AKTS'yi sistemlerine entegre edecekler gibi görünmektedirler. Letonya'da AKTS sadece uluslararası transfer için kullanılmakta fakat yüksek eğitime dair çıkacak bir yasa AKTS'nin tamamen uygulanmasını sağlayacak. Estonya'da AKTS ile tamamen uyumlu olan kredi sistemi 1 Eylül 2009 sonrasında tamamen AKTS ile değiştirilecektir. Litvanya'da yüksek öğretim kurumlarının tüm birimleri öğrenme hedefleriyle ilişkili krediler sunmakta ve her ne kadar AKTS şu an itibarıyla sadece Avrupa hareketlilik programlarında kullanılıyor olsa da, ulusal istem AKTS ile tamamen AKTS ile uyumlu olarak görülmektedir. Öte yandan Türkiye'de ulusal sistem AKTS ile tamamen uyumlu olmayıp sadece AB bağlamında öğrenci hareketlilik programları için kredi transferinde kullanılmaktadır. Birleşik Krallık'ta, İngiltere için yeni ulusal kredi sistemi (2008) AKTS ile uyumu anlamında detaylı bir yönerge içermektedir. İskoçya kendi ulusal sistemini (SCQF) yaşam boyu öğrenme hizmetlerine katkı sağlayan farklı sektörler arasında kredi transferi ve esnek öğrenme amacıyla korumaktadır ve Galler için Kredi ve Nitelikler Çerçeve'si (Credit and Qualifications Framework for Wales - CQFW) tüm 16 yaş grubu eğitimini kapsamaktadır.

Şekil B2: AKTS uygulama seviyeleri, 2008/09

- Kurumlar ve programların % 75'in fazlasında AKTS kullanılmaktadır.
- Kurumlar ve programların % 75'in fazlasında AKTS kullanılmaktadır. AKTS tahsisi öğrenci iş yüküne bağlıdır.
- / Kurumlar ve programların % 75'in fazlasında AKTS kullanılmaktadır. AKTS tahsisi iletişim süresine veya öğrenci iş yükü ile iletişim süresinin bileşkesine bağlıdır.
- Ulusal kredi sistemi AKTS ile uyumlu veya paraleldir. AKTS kredi transferi için kullanılmaktadır.

Kaynak: Eurydice

Bir çok ülkede yönerge ve bilgi mekanizması AKTS'nin sağlıklı uygulanmasını destekleyecek şekilde biçimlendirilmiştir. 37 ülke açıkça bu tür mekanizmalara vurgu yapmaktadır. Bu ülkelerde kampanyalar, eğitim aktiviteleri, el kitapları gibi çalışmalar sürdürülmüştür (örn: Almanya, Azerbaycan, Çeçenistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, İspanya, Macaristan, Litvanya, Rusya, İsviçre ve Ukrayna'da); Avrupa Komisyonu tarafından yürütülen projelerle desteklenen ve ulusal seviyede organize olmuş ortak uzmanlar olan Bolonya Uzmanlarının etkinlikleri (Almanya, Birleşik Krallık, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İsveç, Kıbrıs, Macaristan, Lihteynştayn, Polonya, Portekiz); ulusal ajanslar tarafından destek/gözlem (Kıbrıs'ta

Yaşam Boyu Öğrenme için Ulusal Ajans, Polonya'da Ülke Akreditasyon Komitesi, İsveç'te Uluslararası Eğitim ve Öğretim Program Ofisi, Türkiye'de Ulusal Ajans ve Yüksek Öğretim Kurumu) ve AB destekli projelerdir (Bosna Hersek ve Hırvatistan).

Öte yandan, 37 ülke yönerge ve bilgi mekanizmasına vurgu yapsa da, aslında bu ülkelerin sadece dokuzunda bu etkinlikler için mali destekler tahsis edilmiştir. Bu ülkeler arasında Çek Cumhuriyeti ve Yunanistan (gelişim/modernizasyon programları), Litvanya (AB Yapısal Kaynakları kullanarak) ve İsviçre (bütçe desteği) sıralanabilir. Andora'da mali destek devletin sözleşme süreçlerinin bir parçasıyken Hırvatistan'da AKTS'nin uygulanmasını Ulusal Bilim Kurumu desteklemektedir ve Bakanlık aynı zamanda Bolonya reformları için genel bir mali destek sağlamaktadır.

BÖLÜM C: DİPLOMA TAMAMLAYICILARI

Diploma Tamamlayıcısı (DT) Avrupa Komisyonu, Avrupa Konsülü ve UNESCO/CEPES tarafından geliştirilmiştir. Yüksek öğretim diplomasına ek olarak standardize edilmiş ve matbu evrak olarak üretilmiş bir belgedir ve orijinal niteliğin üzerine bireyin isminin başarıyla bitirdiği dereceyi, içeriği, bağlamı ve niteliğin seviyesi gibi konularda bilgi sağlar. Mezun olunan orijinal niteliğin ulusal yüksek öğretim sisteminin tanımlayıcısı olarak DT'yle birlikte ek olarak verilmesi gerekmektedir.

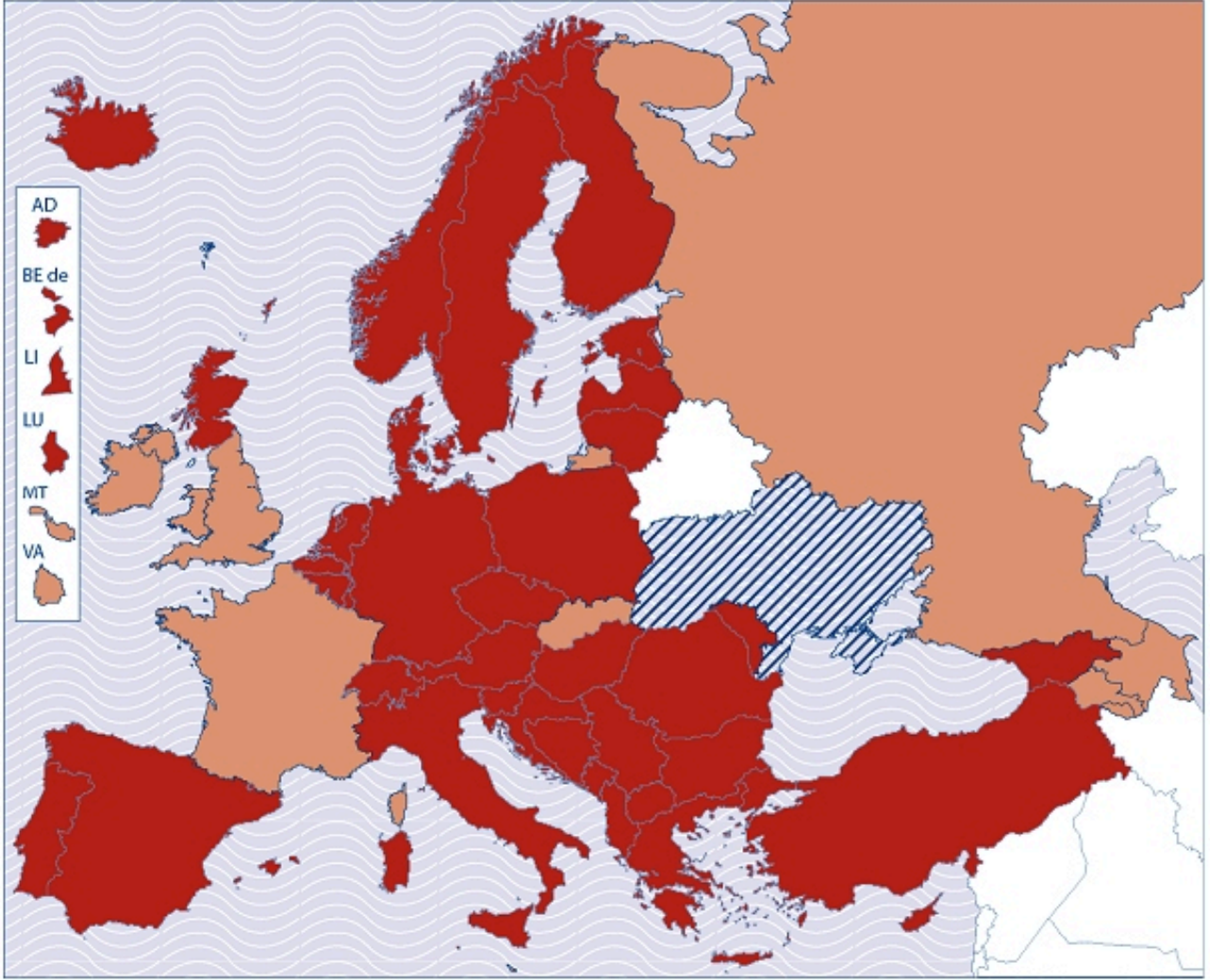
Diploma Tamamlayıcısı'nın amacı öğrenci tarafından edinilen bilgi, beceri ve yeterliklerin algılanışını geliştirmek ve dolayısı ile iş verenlere yardımcı olmak için ve hareketliliği kolaylaştırmaktır. 2003 yılındaki Berlin Konferansında Eğitim Bakanlarının hemfikir olmalarını takiben 2005 yılı itibarıyla tüm mezun öğrencilere DT'nin ücretsiz ve yaygın olarak kullanılan bir Avrupa dilinde verilmesi bu belgenin önemini arttırmıştır.

Yeni bir aşama: tanıtımdan etkin uygulamaya ve takibe

DT bir çok ülkede ilk aşamada yasama olmadan tanıtıldı ve ülkelerin büyük bir bölümünde o zamandan bu yana zorunlu hale getirilmiştir (Şekil C1). Ukrayna ise günümüzde Avrupa Yüksek Öğretim Alanında DT'sinin tanıtılmadığı tek ülke durumundadır. Azerbaycan'da, Birleşik Krallık(Galler, İngiltere ve Kuzey İrlanda), Fransa, İrlanda, Montenegro, Rusya ve Slovakya'da DT hala adım adım tanıtılmaktadır. İrlanda yüksek öğretim kurumlarının yaklaşık %75'inde DT'nin tanıtıldığı rapor etmektedir ve 2009 yılından itibaren mezun olan öğrencilerin bu belgeyi almaları beklenmekteyken Birleşik Krallık yüksek öğretim kurumlarının %60'ında yapılan bir taramada elde edilen bilgiye göre Birleşik Krallık yüksek öğretim kurumlarının %60'ına yakın bir çoğunluğunda DT kullanıldığı saptanmıştır. Fransa'da, DT Répertoire National des Certifications (RNCP) aracılığıyla organize edilmektedir.

Bir çok ülke uygulama için destek mekanizmaları ve ulusal hedefleri vurgulamakta ve 34'ten fazla ülke yüksek öğretim kurumlarınca sağlanan bilgi ve yönetmeliklere odaklanmıştır. Bu belgeler kampanyaları, öğretim etkinlikleri ve el kitaplarını (örn. Çeçenistan, Estonya, Letonya, Hırvatistan ve Macaristan), Bolonya uzmanlarının etkinliklerini (Özellikle Çeçenistan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Hollanda, İtalya, Kıbrıs ve Polonya tarafından vurgulandı) ulusal ajanslarca sağlanan destekler (Danimarka'da CIRIUS, İrlanda'da Ulusal Nitelikler Otoritesi, Finlandiya'da Ulusal Eğitim Kurumu, Birleşik Krallık'ta Yüksek Öğretim Avrupa Birimi, Türkiye'de ise Yüksek Öğretim Kurumu ve Ulusal Ajans), AB finansmanlı projeler (Bosna Hersek) ve çevrim içi destek (İsviçre) gibi unsurları kapsamaktadır. Sınırlı sayıda ülke modernizasyon/gelişim programları aracılığıyla mali destekler tahsis etmiştir (Çek Cumhuriyeti ve Yunanistan) veya ek fon ayırabilmişlerdir (Litvanya ve Malta). Macaristan'da Eğitim Bakanlığı özel bir yazılım geliştirerek yüksek öğretim kurumlarına DT kullanımında yardımcı olmaya çalışmıştır ve diğer ülkeler de belgeyi elektronik olarak yayınlamayı düşünmektedir.

Şekil C1: Diploma Tamamlayıcılarının uygulama seviyeleri, 2008/09

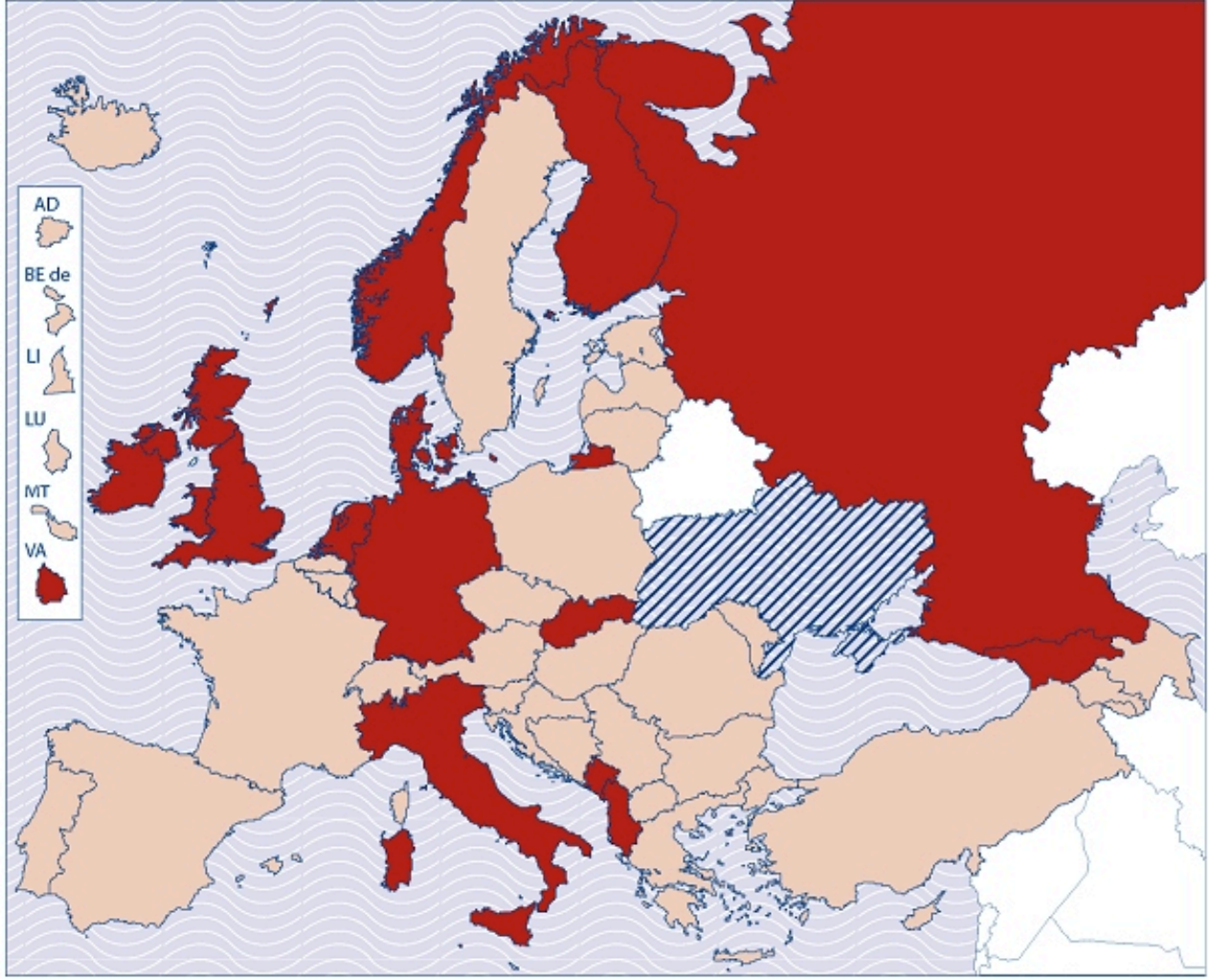
DT alanlarının çoğunda uygulanmaktadır.

Kısmi veya adım adım tanıtım.

DT henüz tanıtılmadı

Kaynak: Eurydice

Şekil C2: Diploma Tamamlayıcıları kullanımının ulusal denetimi, 2008/09

■ Ulusal denetim yapılmakta veya planlanmaktadır.

■ Ulusal denetim bulunmamaktadır.

▨ DT henüz tanıtılmadı

Kaynak: Eurydice

Bilgilendirici not:

Şekil iş verenler ve/veya yüksek öğretim kurumlarınca Diploma Tanımlayıcısının nasıl kullanıldığını ortaya çıkarmak için ulusal denetimin yapıp yapılmadığını göstermektedir.

DT'nin uygulanabilmesi için oldukça fazla eylemin rapor edilmesine karşın ulusal bir denetim mekanizmasıyla bu eylemlerin yüksek öğretim kurumları ve iş verenlerce ne derecede ve nasıl kullanıldığını inceleyen sınırlı sayıda ülke bulunması şaşırtıcıdır (Şekil C2). 14 ülke bu tür girişimleri rapor etmiştir ve bunlardan bazıları oldukça yenidir. Dolayısı ile , örneğin, Finlandiya (Fin Ulusal Eğitim Kurumu) ve Ulusal Europass Merkezinin ulusal bir denetleme üzerinde henüz çalışmaya başladığı Macaristan'tan hala bilgi elde edilememiştir. Kıbrıs'ta

Ulusal Europass Merkezi hangi kurumların DT verdiğini bulmak için denetleme yapma görevini üstlenmiştir, fakat henüz kurumlar ve iş verenler için belgenin kullanılmasını denetlememiştir. Benzer bir biçimde, Belçika Flaman Topluluğunda Diploma Tamamlayıcılarının içeriğinin denetimine başlanmış fakat kullanımına dair bir denetleme yapılmamıştır. Norveç'te, Norveç Eğitimde Kalite Güvencesi Ajansı geniş çapta bir denetlemeyi tüm yüksek öğretim kurumlarında gerçekleştirmektedir, fakat DT'nin Norveç yüksek öğretim kurumları mezunlarına iş veren Norveç'li iş verenler üzerindeki olası etkisi hala dikkate alınmamıştır ve iş verenlerin dönütleri toplanmamıştır. İrlanda'da Ulusal Diploma Tamamlayıcısı Çalışma Grubu (İrlanda Ulusal Nitelikler Otoritesi himayesinde çalışmaktadır) Ulusal Europass Merkezi ile iş birliği içinde bu konu üzerinde çalışacaktır. Birleşik Krallık Yüksek Öğretim Avrupa Birimi her iki yılda bir araştırma yapmakta ve 2008 yılında İngiltere Yüksek Öğretim Kurumu Finansman Kurumu DT'ye dair iki anket sorusuyla yıllık denetleme uygulamasına finanse ettiği tüm İngiliz yüksek öğretim kurumlarını müdahil etmiştir.

Danimarka'da, Europass ticaret birlikleri ve şirketlerle diyalog ve iletişim kurmuştur. Hollanda'da ise, Dutch eğitim müfettişliği (Inspectie van het Onderwijs www.onderwijsinspectie.nl) ulusal yasaların tüm unsurlarını denetlemekte ve Bolonya uzmanları aynı zamanda DT uygulamalarının denetimine katkı sağlamaktadırlar.

Sürdürülmekte olan denetlemenin çıktıları genel anlamda karışık bir resim sunmakta ve gelecek analizlerin gerekliliğini kaçınılmaz kılmaktadır. Özellikle DT'nin özel sektör tarafından bilindiği ve bu belgeye değer verildiği görülmektedir. Çeçenistan, Danimarka, Hollanda ve İtalya DT'nin yüksek öğretim kurumları ve iş verenlerce hala yaygın bir biçimde kullanılmadığını rapor etmektedir. Fakat dört ülke bu konuda daha olumlu yanıtlar vermektedir. Almanya DT'nin kamu iş verenlerinin büyük bir çoğunluğu tarafından kullanıldığını fakat özel sektörde hala çok yaygın olmadığını bildirmektedir. Benzer bir biçimde, Arnavutluk DT'nin çoğu yüksek öğretim kurumları ve kamu iş verenlerince kullanıldığını fakat özel sektörde çokça başvurulmadığını bildirmektedir. Montenegro DT'nin kamu ve özel sektör işverenleri ve yüksek öğretim kurumlarınca kullanıldığını ve Slovakya ise DT'nin yüksek öğretim kurumlarında öğrenci işe alımında sıklıkla kullanıldığını rapor etmektedir.

Diploma Tamamlayıcısı çoğunlukla otomatikman ve ücretsiz sağlanmaktadır.

Berlin Konferansında Eğitim Bakanlarınca varılan anlaşmayı takiben, Diploma Tamamlayıcısı otomatik olarak ve ücretsiz bir biçimde eğitimlerinin sonunda tüm mezunlara sağlanacaktır (Şekil C3). Ne var ki, bu tüm ülkelerde uygulanagelen bir durum değildir ve çeşitli uygulama biçimleri hala rapor edilmektedir. Azerbaycan, İspanya ve Türkiye DT'yi talep üzerine vermektedir ve Polonya'da anadilde otomatikman sağlansa da, İngilizce versiyonu yine talep üzerine sunulmaktadır. Andora'da, Katalan dili dışındaki versiyonları talep üzerine verilmektedir. Avusturya'da her ne kadar genel olarak otomatikman sağlansa da, öğretmen eğitimi kurumları mezunlarına DT artık talep üzerine verilmektedir. Estonya'da sadece birinci devre mezunları DT'yi talep üzerine alabilmektedirler. Macaristan'da ise DT otomatikman hem İngilizce hem de Macarca olarak mezunlara verilmekte ve eğitim alanı bir azınlık dili olması durumunda talep üzerine sağlanmaktadır. İtalya'da, mezunların büyük bir kısmı DT'yi otomatikman alabilese de, az sayıda kurum talep üzerine vermektedir. Birleşik Krallık'ta (İngiltere, Galler ve Kuzet İrlanda) DT kimi kurumlarda otomatikman verilirken bazılarında talep üzerine sağlanmaktadır. Rusyada çeşitli durumlar gözlenmektedir: bazı kurumlar DT'yi otomatik olarak ve ücretsiz sunmaktayken diğerlerinde talep eden öğrenciye ödeme karşılığında vermektedir.

Ücretler konusunda ise DT neredeyse her yerde ücretsiz olarak sağlanmaktadır ve bu durum 2006 yılından beri iyileşme yönündedir. Rapor edilen istisnalar Slovakya'da (İngilizce versiyonu sadece talep ve ödeme karşılığında sunulmaktadır), İspanya'da (hangi dilde olduğuna bakılmaksızın) ve bazı kurumların ücret talep ettiği Rusya'da gözlenmektedir.

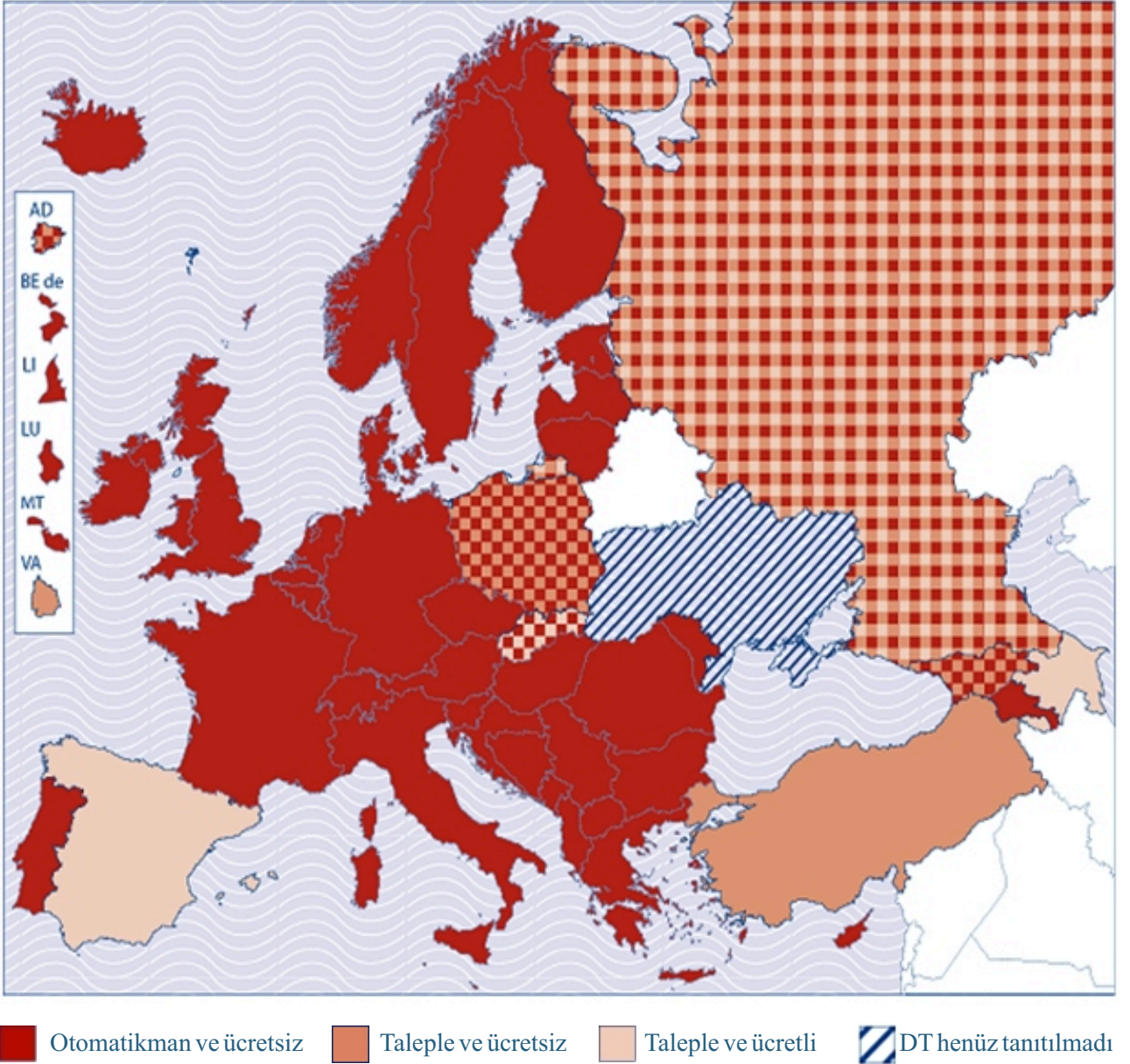
Kullanılan dile gelince, İrlanda, Kıbrıs, Malta ve İskandinav ülkeleriyle Birleşik Krallık'ta DT sadece İngilizce'de verilmektedir (her ne kadar Galler'de bazı kurumlar DT'yi Galce ve İngilizce sağlamakta olsa da). Diğer taraftan imza sahibi ülkelerin büyük bir çoğunluğunda DT eğitim dili ve İngilizce'de sunulmaktadır (Şekil C4).

Macaristan, Montenegro ve Sırbistan'da DT ulusal dil ve İngilizce'de verilmekte olup farklı bir dilin kullanılması durumunda DT eğitim dilinde de sunulmaktadır (örn. Azınlık dilleri). Hollanda'da DT ulusal dilde

veya İngilizce'de verilmektedir. Belçika'da (Almanca konuşan topluluk) DT Almanca ve Fransızca'da ve Belçika Flaman Topluluğunda ise tüm öğrencilere Hollandaca ve İngilizce'de verilmektedir, oysa öğrencilerin Hollandaca dışında tamamen başka bir dilde eğitim görüyorlarsa DT bu durumda Hollandaca dilinde ve öğretim dilinde sunulabilmektedir. Çek Cumhuriyeti'nde yüksek öğretim kurumları DT'yi hangi dilde vereceklerine karar verebilmektedirler ve genelde Çekçe ve İngilizce'de arz edilmektedir.

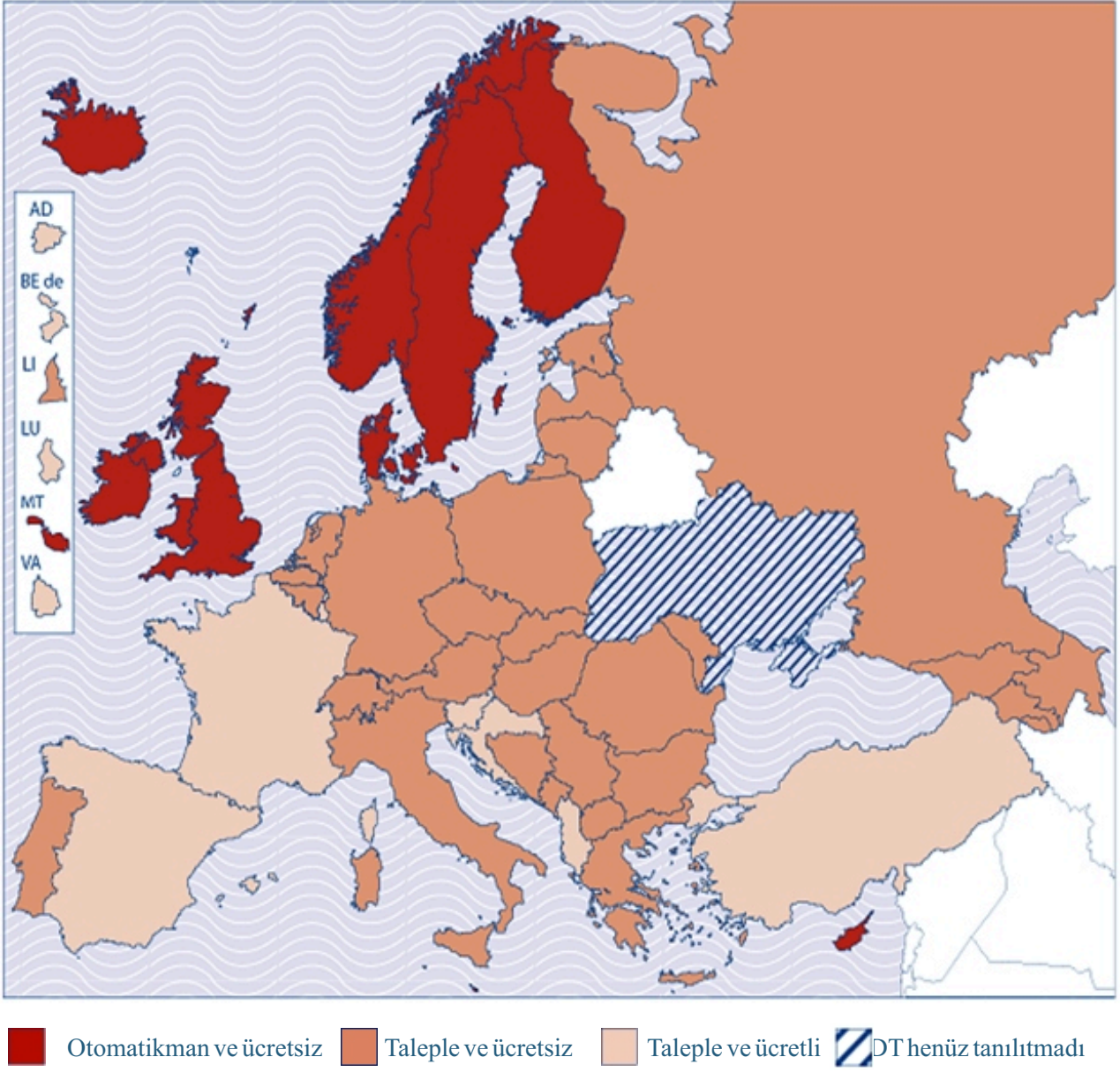
Beş ülkede ise (Andora, Fransa, İspanya, Slovenya ve Türkiye) DT eğitim dilinde, öğrencinin talebiyle veya kurumun isteğine göre Avrupa Birliği resmi dilleri dışında başka bir dilde istendiği durumlarda sunulabilmektedir.

Şekil C3: Diploma Tamamlayıcısının otomatik olarak ve ücretsiz sunulması şartına uyum, 2008/09

Kaynak: Eurydice

Şekil C4: Diploma Tamamlayıcısının sunulduğu dil, 2008/09

Kaynak: Eurydice

BÖLÜM D: ULUSAL NİTELİKLER ÇERÇEVESİ

Nitelikler çerçeveleri eğitim seviyeleri ve bütün devrelerde nitelikler arasındaki farkı net bir biçimde ifade etmede ve tanımlamada kullanılan araçlardır. Ulusal Nitelikler Çerçevesinin Gelişimi (Development of National Qualifications Frameworks - NQFs) Avrupa'da farklı eğitim sistemlerinde verilen nitelikler arasındaki farklılıklar ve benzerlikleri anlama amacıyla son yıllarda bazı girişimler ve süreçlerle teşvik edilmiştir.

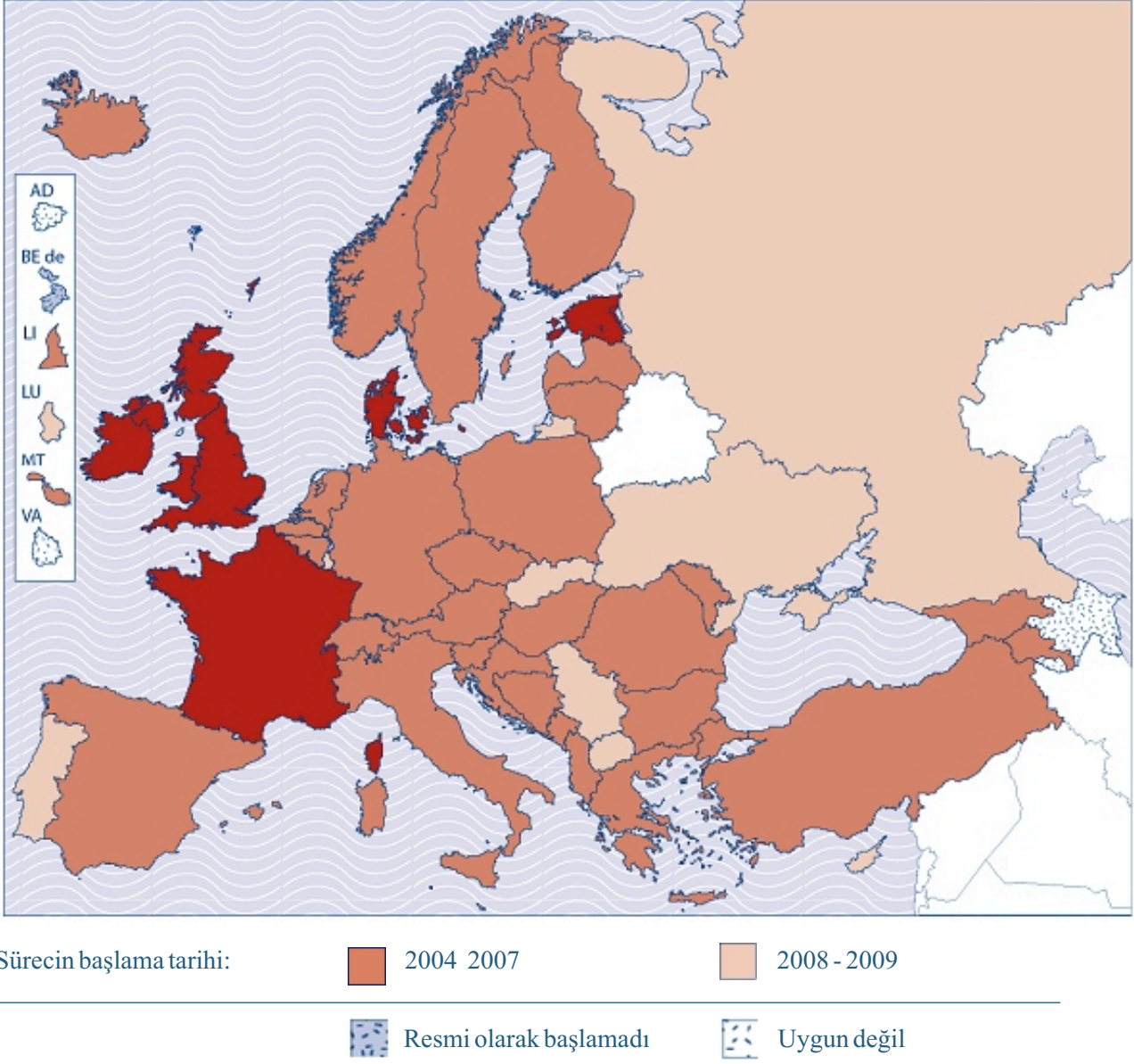
Bolonya süreci bağlamında, Bergen'de (Mayıs 2005) Avrupa Eğitim Bakanları, Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda Nitelikler Çerçevesi'ni (AYANÇ-FQEHEA) kabul etmiştir ve aynı zamanda Ulusal Nitelikler Çerçevesi'nin 2007 itibariyle oluşturulması ve Bolonya imza sahibi ülkeler tarafından 2010 yılı itibariyle uygulanması hususlarında anlaşmışlardır. Bu yüksek öğretim Ulusal Nitelikler Çerçevesi üç-devreli eğitim yapısını içerir mahiyette olacak ve birinci ve ikinci devreler için temel tanımlayıcılar öğrenme hedefleri ve yeterliklerini esas alarak yapılandırılacaktır.

Bu biraz muğlak fakat Bergen'deki bakanlar için oldukça uygun bir hedef olarak görülse de, bu işin karmaşıklığı özellikle bir çok kısıtlama getiren diğer Avrupa süreçlerinin dinamikleriyle muhtemelen göz ardı edilmişti. Aslında Eğitim Bakanları AYANÇ'ı benimser benimsemez, Avrupa eğitim hizmetlerinin tüm unsurlarını kapsayan Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme için Nitelikler Çerçevesi (European Qualifications Framework for lifelong learning - the EQF) Lizbon stratejisi bağlamında AB üye ülkelerince geliştirilmeye başlanmıştı. Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme için Nitelikler Çerçevesi 23 Nisan 2008 tarihinde Avrupa Konsülü ve Parlamento sunca benimsenmişti. Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme için Nitelikler Çerçevesi'nin geliştirilme aşamasındaki özen iki çerçevenin uyumlu olmasını garanti ederken, yine de geliştirilen tanımlayıcılardaki yaklaşım farklıydı. Dolayısıyla ülkeler için ulusal nitelik çerçevelerini geliştirmeleri ve adapte etmeleri kolay bir görev olmanın çok ötesindeydi: Bu yeni ulusal enstrümanlar sadece nitelikleri kategorize ederken gelenekselci yaklaşımdan daha öğrenme hedeflerine, kredi ve nitelikler profiline odaklı bir yaklaşıma doğru olan bir hareketi yansıtmakla kalmıyorlar, aynı zamanda iki Avrupa çerçevesinin uyumlu olmasını sağlarken özenli davranılması gerekiyor.

Yüksek eğitim için Avrupa Nitelikler Çerçevesi'nin Bergen'deki kabulünün öncesinde, çok az ülke öğrenme hedeflerine, seviye/devre tanımlayıcıları ve kredilere dayanan bir çerçeve geliştirme deneyimine sahipti. Estonya ve Birleşik Krallık (İskoçya) (1997), Birleşik Krallık (2001), Fransa (2002), Danimarka (2003) ve İrlanda (2003) 2005 yılından önce ulusal nitelik çerçevelerini kabul eden ülkelerdi. 2005 sonrası bağlamda, bu ülkeler için mücadele iki aşamalı olmuştur: Avrupa çerçeveleriyle uyumlu ulusal nitelikler çerçeveleri geliştirmek ve adapte etmek, bunun yanı sıra geliştirilen bu çerçevelerin bireyler, paydaşlar, diğer organizasyonlar, yüksek öğretim kurumları ve iş verenlerin ihtiyaçları ve beklentileri paralelinde geliştirilmiş olduklarından emin olmak olarak sıralanabilir.

Bu ülkeler dışında, tüm diğerleri Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme için Nitelikler Çerçevesi geliştirme sürecinin 2005 yılından sonra başladığını bildirmiştir. Finlandiya, Litvanya ve Slovenya 2004 (bkz. Şekil D1) yılında bazı adımlar attıkları için bu grup ülkelerin dışında tutulabilirler. Ana gelişim dalgası 2005 yılında başladı ve üç yıl içinde (2005-2007) 27'den fazla ülke programlarını başlattı. Kıbrıs, Portekiz (2009), Rusya, Sırbistan, Slovakya ve Ukrayna (2008) henüz başlayan ülkeler olarak sıralanabilir. Sınırlı yüksek öğretim hizmeti sebebiyle (ISCED 5B seviyesinde iki nitelik) Belçika Almanca konuşan Topluluğu ulusal bir çerçeve geliştirme gereği görmemiştir.

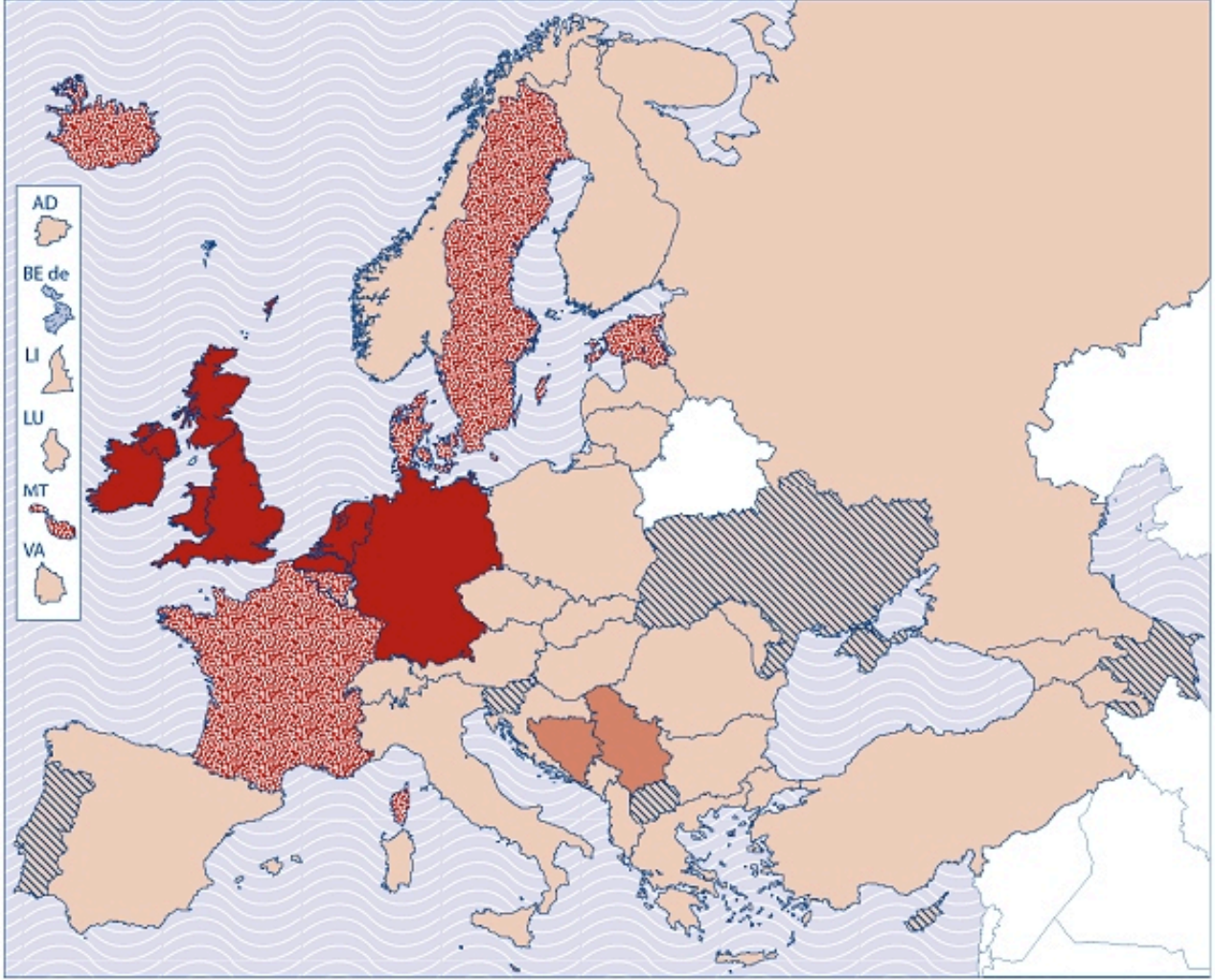
Şekil D1: Ulusal Nitelik Çerçevesi geliştirme sürecinde tarihler

Kaynak: Eurydice

Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme için Nitelikler Çerçevesi'nin gelişiminde ülkelerin farklı durumlarını netleştirmek için ve özellikle uygulama safhasında çerçevenin resmi benimsenme sürecini net bir biçimde ayırt edebilmek için iki Avrupa Nitelikler Çerçevesiyle uyumlu ulusal nitelik çerçevesi geliştirmenin beş ana adımı tanımlanmıştır (Şekil D2). Bu adımlar BFUG çalışma gurubu tarafından Avrupa Konseyi tarafından yönetilen Nitelikler Çerçevesi, 2008/09 referans yılıyla, tarafından önerilen on adımlı aşama temelinde belirlenmiştir.

Şekil D2: Ulusal Nitelik Çerçevesi geliştirme sürecinde aşamalar

- Adım 5: Tüm süreç, AYANÇ ile uyumlu öz-sertifikalar da dahil olmak üzere, tamamlandı.
- Adım 4: Eğitim alanları yeniden düzenlenmesi devam etmekte ve süreç tamamlanmaya doğru ilerlemekte.
- Adım 3: Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme için Nitelikler Çerçevesi resmen benimsendi ve uygulama başladı
- Adım 2: Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme için Nitelikler Çerçevesi 'nin amacı üzerinde anlaşıldı ve süreç başlatıldı. Çeşitli komisyonlar kuruldu
- Adım 1: Karar alındı. Resmi süreç başladı.
- Resmen başlamadı.

Kaynak: Eurydice

Şu ana değin imza sahibi Bolonya ülkelerinin üçte biri resmi olarak yüksek öğretim için bir ulusal nitelikler çerçevesini resmen kabul ettiler. Bunların içinden 5 ülke, toplamda 6 yüksek öğretim sistemini temsil eden ülkelerin (Almanya, Belçika Flaman Topluluğu, Birleşik Krallık İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda için bir UNÇ ve İskoçya için ayrı bir çerçeve, Hollanda ve İrlanda) Avrupa Çerçevesiyle (AYANÇ) uyumlu olan öz sertifikasyon sürecini tam olarak tamamladıkları söylenebilir. 7 ülke (Belçika Fransız Topluluğu, Danimarka, Estonya, Fransa, İsveç, Malta ve İzlanda) eğitim programlarını yeniden şekillendirme sürecinde UNÇ'yi kullanmaya devam etmektedirler. Bosna Hersek, Montenegro ve Sırbistan'da UNÇ resmi olarak kabul edildi ve uygulama süreci henüz başlatıldı.

Geride kalan ülkeler ya süreci başlatmak için karar verdikten sonra işin çok başındalar (Azerbaycan, Kıbrıs, Portekiz, Slovenya ve Ukrayna) veya bu göreve tam olarak eğildiler fakat UNÇ resmi olarak yasalar ve yönetmeliklerle hala kabul edilmedi. Bu ülkeler aktif olarak kendi ulusal çerçeveleri üzerinde özel komisyonlarla, çalışma grupları ve kamu danışmanlarıyla çalışmaktadırlar. Bir çoğu için sürecin tamamlanması 2011-2012'den önce gerçekleşmeyecek; bu da Avrupa seviyesinde nitelik çerçevelerinin uygulanmasının orta vadeli bir bakış ile görüldüğü anlamına gelmektedir.

BÖLÜME: ÖĞRENCİ DESTEĞİNİN HAREKETLİLİĞİ VE TAŞINABİLİRLİĞİ

Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda öğrenci hareketliliği

Bolonya Bakanlar toplantılarında hareketlilik konuları detaylandırılmış olsa da ve Erasmus Mundus ile birleşik derece programlarının hareketliliğiyle Erasmus ile iş değişimleri ve değişim programları da dahil olmak üzere Avrupa programlarının sürdürülebilir gelişiminde Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'ndan hareketliliğe dair hala çok az veri toplanabilmiştir. Öğrenci hareketliliğinin gerçeklerine dair bilgiler hala oldukça eksiktir ve hareketlilik akışını etkileyen faktörleri net bir biçimde ölçmek zordur.

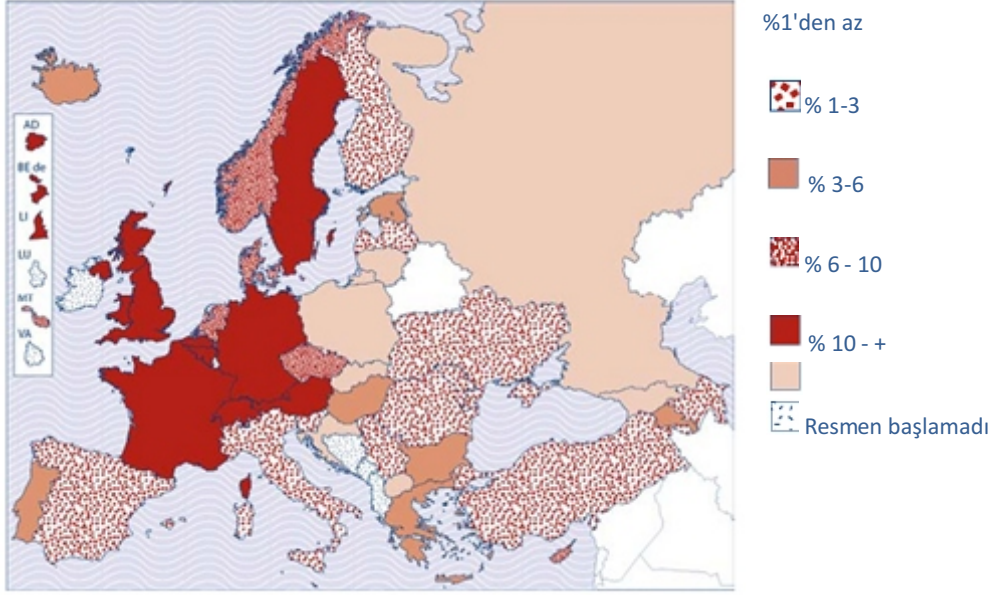
Bolonya süreci Avrupa yüksek öğretim politika tartışmalarının odağına uluslar arası olmak ve hareketlilik meselelerini getirdi ve aslında Bolonya deklarasyonu şu hedefi işaret ederek ortak bir mesele olmasını sağlamıştı: özel bir dikkat ile serbest hareketlilik eyleminin etkin uygulanması...eğitim fırsatları ve benzeri hizmetlere ve eğitimlere ulaşım. Aşağıdaki iki harita (Şekil E1) gelmekte ve girmekte olan öğrencilere odaklanmakta fakat sadece en arı hareketlilik istatistiklerine dayanmamaktadır. 2006 yılından bu yana Eurostat, toplam kayıt olanlar arasında yüzde olarak her hangi bir ülkede okuyan yabancı uluslu öğrenci sayısını gelen hareketlilik anlamında ve giden öğrenciler için toplam kayıt olanlar arasında yüzde olarak her hangi bir ülkede eğitim gören hareketlilik öğrencisi sayısını sunmaktadır. Fakat, yabancı uyruklu öğrenciler hareketliliğin veya güvenilir bir hareketlilik göstergesi olmanın uzağındadır. Bu alandaki araştırmalar tüm yabancı öğrencilerin %40'na kadarı bu ülkede yüksek öğrenimlerine başlamadan önce yaşamışlar ve dolayısı ile bu tür öğrenci gurubu tam olarak "hareketlilik" verisi olarak ele alınmamaktadır. Her hangi bir ülkede yaşayan yabancı uyruklu öğrenciyle gerçek anlamda hareketlilik öğrencisini karıştırmakla beraber ve dolayısıyla hareketlilikten gerçekten faydalanan öğrenci sayısını şişirmekle, bu tür veriler aynı zamanda hareketliliğin meydana gelmesi olası farklı yüksek öğretim aşamaları hakkında da sağlıklı veri sunmamaktadır. Dolayısıyla, birinci ve ikinci devrelerde öğrenci hareketliliğine dair Bolonya sürecindeki derece yapılarının reformunun ne tür bir etki bıraktığı hala büyük çapta bir bilinmeyen olarak beklemektedir.

Yine de elde olan veriler, hatalı biçimleriyle de olsa, kayda değer bulgular sunmaktadır. En önemlisi göreceli olarak düşük öğrenci hareketliliği görüntüsü içinde ulusal farklılıklar çok ciddi boyutlardadır. Aslında on sekiz ülkede %3'ten daha az öğrenci hareketlilikten faydalanmıştır (giden hareketlilik, bkz. Şekil E1) ve Rusya, Ukrayna ve Birleşik Krallık giden hareketlilik öğrencisi anlamında %1'in altında bir veriyle en az hareketlilik sağlayan ülkeler konumundadır. Bir diğer uç boyutta ise 10 ülke bulunmaktadır. Andora, Arnavutluk İrlanda, Kıbrıs, Lihteynştayn, Lüksemburg, Malta, önceki Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, İzlanda, Slovakya gibi ülkelerde öğrencilerin %10'undan fazlası giden hareketlilikten faydalanmıştır.

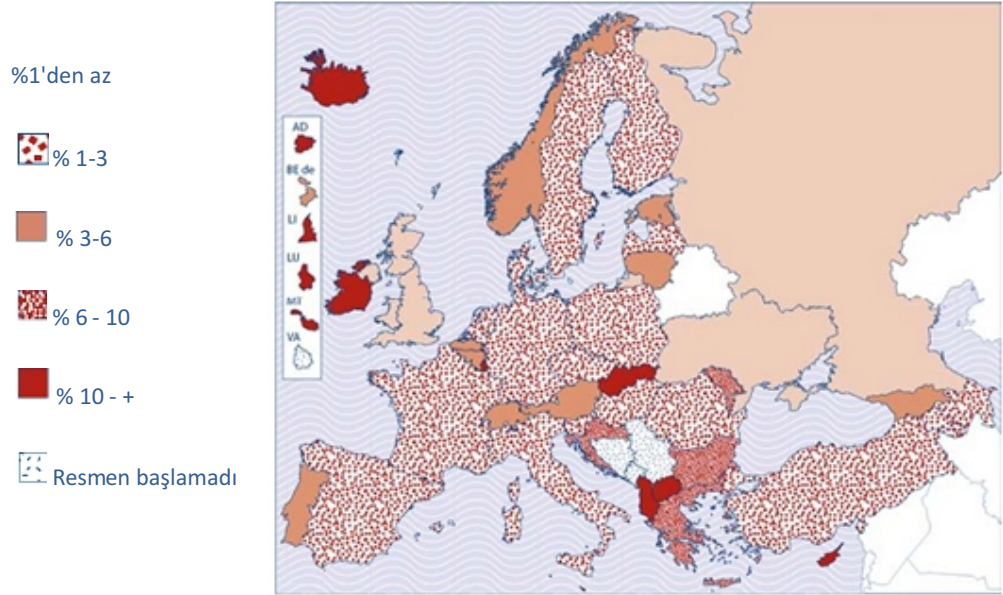
Bir çok ülkede gelen ve giden öğrenci haritaları net bir resim ortaya koymaktadır: Üç ana ülkede, Almanya, Birleşik Krallık ve Fransa'da, gelen hareketliliğin yüksek seviyeleri giden hareketliliğin düşük seviyesiyle gözlenmektedir ve bu veri ulusal politika tartışmalarında ele alınmalıdır.

¹ Kelo, Teichler and Wächter, (eds) Eurodata: Student mobility in European higher education, 2006, Academic Cooperation Association.

Şekil E1: Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda gelen ve giden öğrenci hareketliliği, 2008/09
Gelen öğrenci hareketliliği

Giden öğrenci hareketliliği

Kaynak: Eurostat

Bilgilendirici Not::

Bu haritalar 2006 yılı Eurystat verilerine dayanmaktadır. Gelen öğrenci hareketliliği durumunda bu haritalar toplam kayıtlı öğrenci arasında herhangi bir ülkedeki yabancı uyruklu öğrenci sayısını (tüm ülkelerden gelen) yüzde olarak göstermektedir. Giden öğrenciler içinse haritalar toplam kayıtlılar arasında yüzde olarak herhangi bir ülkede çalışan öğrenci sayısını göstermektedir.

Buna zıt durumda ise, yüksek oranda giden hareketliliği düşük oranda gelen hareketlilikle birleşmekte ve bu tür durumlar Çeçenistan'da, Hırvatistan'da, Makedonya önceki Yugoslav Cumhuriyeti'nde, Moldova'da ve Slovakya'da gözlenmektedir ve yine bu istatistikler gerçek resmi daha net görmek adına yeniden araştırılmalıdır, özellikle de bu ülkelerin Merkezi ve Doğu Avrupa'daki coğrafi yoğunlaşmalarını bu verilerle ilişkilendirilecek beyin göçüyle beraber sorgulanması gerekebilir. Benzer ve aynı önemdeki bir diğer durum ise az sayıda gelen ve giden hareketliliğinin olduğu ülkelerdir ve burada Polonya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna en başta verilebilecek örneklerdir. Avrupa normlarına sahip diğer bir çok ülke, gelen ve giden hareketlilik öğrencisi anlamında orta seviyede

bulunmaktadır. Andora, Kıbrıs, Lihteynştayn ve İzlanda ise hem giden hem de gelen hareketlilik öğrencisi sayısı açısından yüksek bir seviye yakalamıştır, fakatı bu bulgu çok az bir öğrenci grubuna ait olabilir.

Mali desteğin taşınabilirliği için çok boyutlu Avrupa

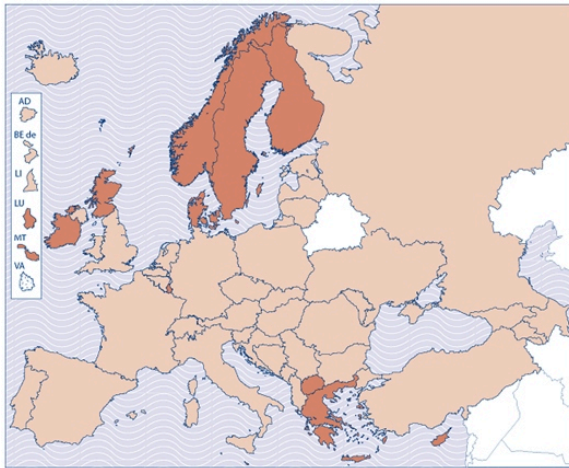
Bolonya süreci hareketliliği desteklemek amacıyla öğrencilere sağlanan taşınabilir mali desteğin önemine kayda değer bir önem vermiştir. Ne var ki, öğrenci desteğinin taşınabilirliğine dair bilgilerin analiz ve yorumlamasını yapabilmek için, öğrencilere bırakılan harcama türlerinin doğası hakkında bilgi sahibi olmak ve öğrencilerin masraflarının desteklenen kısmına dair sistemin iyi kurulmuş olması gerekmektedir.

Ülkeleri birey öğrencilerin harcamalarına yapılan katkının kesinti miktarına göre ayırmak mümkündür. Fakat, bu oldukça kolay görünen açık bir ayırım gibi dursa da, işin gerçeği bunun aslında karmaşık bir işlem olduğudur ve bazı önemli uyarıların yapılması gerekmektedir. Birinci olarak, harcamaları betimlemekte kullanılan dil algıları boyayabilir. Harcamaları karşılayan kişiler için etkisi aynı olsa bile, bir 'öğrenim tutarı' bir 'idari masraf' farklı bir anlam verebilir. İkinci olarak, kimileri için önemsiz olan bir harcama miktarının bir başkası için oldukça fazla olabileceği gerçeği yüzünden, harcama kavramı daha geniş bir sosyal bağlam içinde ele alınmalıdır ve dolayısı ile daha geniş bir sosyo-ekonomik bağlamdan toplanılacak bilgilere ihtiyaç vardır. Üçüncü olarak harcamalar ülkede destek sisteminden ayrı olarak düşünülemez. Harcamaların farklı öğrencilerden nasıl toplandığı, paylaştırıldığı veya bu işlemin yapıp yapılmadığını bilmek oldukça gereklidir. Bu sebeplerden dolayı, bahsedilen konular hakkında veri olmadığı sürece, giderleri öğrencilere karşılanan ve karşılanmayan farklı ülkelerin gerçek karşılaştırmalı verileri oldukça sınırlıdır (bkz. Yüksek Öğretim Ana Verileri, 2007 baskısı).

Yine de, tüm sınırlılıklara rağmen, öğrencilere bırakılan eğitim giderlerini incelemek önemlidir. Avrupa Yüksek Öğretim Alanı içinde, Birleşik Krallık (İngiltere ve Kuzey İrlanda 2006 yılından bu yana ve Galler 2007 yılından bu yana) kurumlarına AB öğrencileri (önce 3 000 sterlin miktarında yıllık bir tepe ücret yıllık enflasyon tahminiyle artmıştır) ve ulusal öğrenciler için farklı ücretler belirleme imkanı ile sistemini değiştirme yolunda oldukça güçlü bir adım atmıştır. Öğrenciler eğitimleri öncesinde ve esnasında para ödemek durumunda değillerdir fakat mezuniyetle beraber belli bir gelir seviyesine ulaşıldığı zaman ödeme yapılabilir. Avrupa Birliği dışından gelen öğrenciler için eğitim tutarı yıllık en yüksek değerdedir ve bazı üniversiteler ve programlar oldukça yüksek miktarda tutarlar talep edebilmektedirler. Yaratılan eğitim masrafı geliri kurumsal yatırımı arttırmak için kullanılabilir ama bazıları da finansal zorluk çeken ve uzak bölgelerde çalışan öğrencilerin desteklenmesinde kullanılmalıdır. Galler'de öğrenci finansman anlaşması şu an itibarıyla gözden geçirilse de, ulusal bir burs sistemi bulunmaktadır.

2006/07 yılından bu yana Almanca Länder eğitim ücretlerinin karşılanmasıyla güçlendirilmiştir ve on altıdan yedi tanesini aynıyını yapmıştır. Litvanya eğitim ücretlerini henüz tanıttı ve tüm öğrencilere veya bazılarına eğitim tutarlarını atayan Avrupa Yüksek Öğretim Alanı dahilinde artan sayıda ülkelerde birleştirmektedir. Öte yandan, bazı ülkelerde iste ücretleri tanıttı çabaları reddedilmektedir. Macaristan'da, örnek olarak, genel eğitim ücretlerini tanıtan bir hükümet önerisi referandum ile reddedildi, her ne kadar bu ülke de devlet desteği alamayan öğrenciler yüksek öğretim kurumlarına ücret ödeme durumundadırlar. Şekil E2'de Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda 46 ülkenin 34'ünde artık bazı veya tüm öğrencilere harcamaların ödendiği gösterilmektedir, fakat bu resim de hala muğlaktır. Örnek olarak, her ne kadar Kıbrıs'ta yüksek öğretim kamu üniversitelerinde lisans seviyesi öğrencilerine eğitim ücreti ödenmemesine de, ikinci ve üçüncü devrelerde öğrencilerin yüksek öğretim masraflarını ödemeleri gerekmektedir.

Şekil E2: Tam-zamanlı ulusal öğrencilerin yüksek öğretim giderlerine katkıları, 2008/09

■ Bazı veya tüm öğrenciler giderleri karşılamaktadır. ■ Öğrenciler giderleri karşılamamaktadır. □ Veri yok.

Kaynak: Eurydice

Bilgilendirici not:

Bu harita Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'ndaki ülkelerde kimi veya bütün tam-zamanlı öğrencilerin yüksek öğretim giderlerine yapmak zorunda oldukları katkılarını göstermektedir. AB içinde eğitim gören başka Avrupa Birliği üye ülkelerinden gelen öğrencilere ulusal öğrencilerle aynı şartların uygulanmaktadır. Harita öğrencilere gider olarak yansıtılan idari ve eğitim giderleri arasındaki bir farkı ortaya koymamaktadır. Öğrenci organizasyonlarına yapılan katkılarda bu haritada bulunmamaktadır.

Giderlerin etkisi hem bireylere hem de öğrenci destek çerçevesi ve ulusal seviyedeki sosyo-ekonomik koşullara göre daha geniş bir sosyal seviyede öğrencilere aktarılmaktadır. Öğrenci destek sistemleri konu olunca öncelikle birinci önemli gözlem her Avrupa ülkesinin bazı veya tüm öğrencilere aynı desteği vermek için önlem aldığını belirlemektir. Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'nda iki radikal farklı yaklaşımdan bahsedilebilir. Birincisi, bazı ülkelerde öğrenciler mali anlamda bağımsız yetişkinler olarak görülmektedir ve yine de öğrenci desteği için evrensel girişimler bulunmaktadır. Bu bütün İskandinav ülkelerin genel durumudur ve bu ülkeler öğrencilerden idari ve eğitsel ücretler almamak eğilimindedir. Bu ülkelerin yüksek öğretim için kamu yatırımları yüksek derecede mevcuttur.

Diğer tüm ülkeler öğrenci nüfusunun birimini desteklemek için bazı araçlar kullanmaktadır ve aileleri içinde öğrencilerin mali durumunu dikkate almaktadırlar. İstisna yüksek öğretimde katılımda masrafların en azından bir kısmını kendi veya ailesince karşılayan birey öğrenciler içindir. Aile desteği veya vergi indirimi/muafiyeti gibi araçlarla özel ihtiyacı olan aileleri destekleme rolündeki devletler bu süreci desteklemektedirler (detaylı bilgi için, Yüksek Öğretim Ana Verileri, 2007 baskısı, Bölüm D, Mali Destek).

Bu ikinci grup ülkeler öğrencilere kamu finansmanı sağlamak için kullanılan ana kıstaslara göre de ayrılabilirler. Bu noktada Batı Avrupa ve Merkezi/Doğu Avrupa ülkeleri arasında net bir ayırmadan söz edilebilir. Batı Avrupa ülkelerinde mali ihtiyaç kaynak ayırımında ana kıstas olarak kullanılmaktadır. Öte yandan, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde her ne kadar mali sıkıntısı olan öğrencileri desteklemek için hizmetler bulunsa da, ana destek kıstası orta okuldan yüksek öğretime giriş sınavlarına kadar her zaman akademik performans olmuştur.

Aslında Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri öğrenci destek sistemlerinin geliştirilmesinde ve sunulmasında hala kendi ortak miraslarının işaretlerini göstermektedirler ve bu ortak özellik Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerde de açıkça gözlenmektedir. Bu ülkelerde öğrencilere birebir destek ailelere dolaylı desteğin üzerinde tutulmaktadır ve idari yardımın ana biçimi burslar ve eğitim giderini karşılamaktır. Arnavutluk'ta, Azerbaycan, Bosna Hersek, Çeçenistan, Ermenistan, Hırvatistan, Montenegro, Rusya ve Sırbistan'da bazı öğrenciler daha az eğitim ücreti ödemek zorundadırlar ve tüm bu ülkelerde öğrencilerin belli bir yüzdesi eğitim ücretlerinden muaf tutulurlar. Eğitim ücretlerinden muaf tutulan veya belli burslardan faydalanan öğrenci yüzdesi ülkeden ülkeye ciddi bir biçimde değişmektedir. Örnek olarak Sırbistan'da burs tahsisi %30'un altındayken Rusya'da %50'den fazladır. Burslar temel olarak akademik başarı üzerinden öğrencilere sunulmaktadır fakat neredeyse tüm ülkeler mali anlamda sınırlı bütçesi olan öğrencilere destek sunmaktadır. Tüm bu ülkelerde üçüncü deve burs mekanizmasının geniş çapta hala kurulacak olması oldukça kayda değerdir.

Hareketlilik için ulusal destek

Harita (Şekil E3) Avrupa Yüksek Öğretim Alanı'ndaki büyük çeşitliliğin resmini sunuyor olsa bile, ülkelerin büyük bir çoğunluğunda ya ulusal desteğin taşınabilirliğini sağlayarak veya belli başlı destek ölçütleriyle öğrenci hareketliliğini desteklemekte olduklarını gözlemlemek oldukça ilginçtir. Aslında hareketlilik için belli bir destek ölçütünün olmadığı yegane ülkeler Bosna Hersek, Ermenistan, Moldova, Polonya, Türkiye ve Ukrayna'dır.

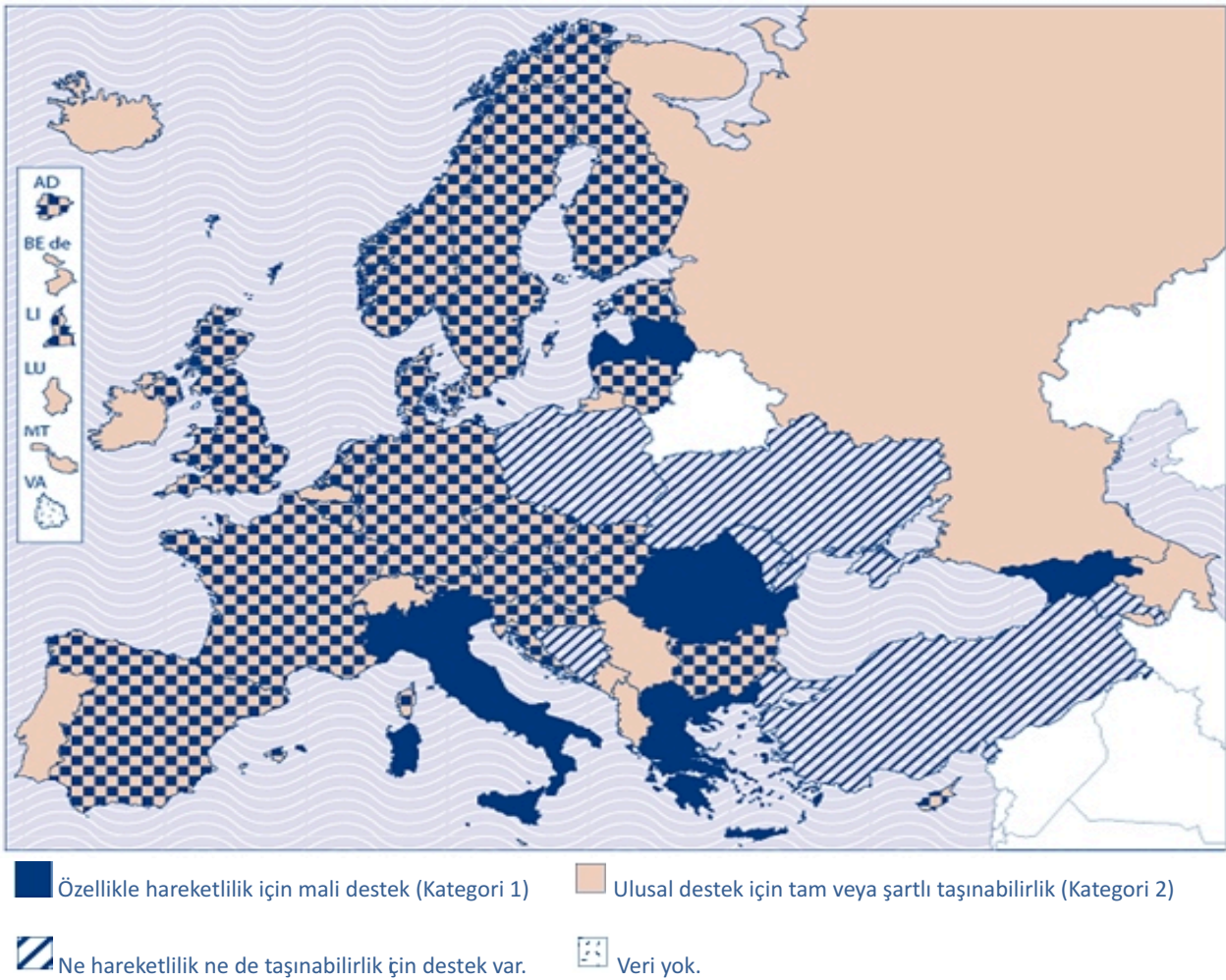
Diğer ülkelerde hareketlilik belirli kaynaklarla desteklenmekte ve/veya ulusal destek ulusal bağlamın dışında kullanılması garanti altına alınır. Bu bazen gidilecek diğer ülkedeki yüksek giderler dikkate alınarak arttırılabilir. Ne var ki, bu benimsenen yaklaşım sadece uluslar arası öğrenci hareketliliğinin birkaç değişkeni olarak görülebilir. Aslında, verilen destek seviyesi hakkında bilgi ve hareketliliğin gerçek çapı bilinmemektedir ve yüksek öğretimde şu an ki uluslar arası öğrenci hareketliliği ve öğrenci hareketliliği ölçütleri arasındaki birebir sebep sonuç ilişkisini kurmak oldukça zordur. Hareketlilikten faydalanan öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik genel bir desteğin olup olmadığına dair daha detaylı araştırma gerekebilir.

Öte yandan düşük seviyede hareketlilik ve mali desteğin olmaması arasında bir korelasyon olduğu su götürmez. Fakat, bu korelasyon dikkatle değerlendirilmelidir. Örnek olarak, Bosna Hersek, Ermenistan, Moldova, Polonya, Türkiye ve Ukrayna'da hareketlilik için hiçbir mali destek almayan ülkelere daha az hareketliliğin

olduğu ülkelerdir. Aslında ülkenin sosyo-ekonomik durumu, seyahat ve oturma izinleri almanın zorlukları veya alınan niteliklerin kabul görmesi hakkındaki endişeler de dahil olmak üzere diğer faktörler mali desteğin az olması durumunda hareketliliğin karşısında eşit derecede hayati engeller çıkarabilir.

On yedi ülke hareketlilik için iki ana kaynak mekanizmasının bir tanesine ağırlıklı olarak bağlıdır: ulusal mali desteğin hareketliliği veya hareketlilik için belirli mali destek. Ulusal mali desteğin kısıtlı veya tam taşınabilirliği ile hareketliliğin desteklendiği diğer ülkelerde özellikle hareketlilik için mali destek biçimleriyle aynı anda var olurlar.

Şekil E3: Birinci veya ikinci devre niteliklerde tam-zamanlı öğrencilerin uluslararası hareketlilikleri için

Kaynak: Eurydice

Bilgilendirici not:

Özellikle hareketlilik için tahsis edilen mali destek sadece ve özellikle yurt dışında yüksek öğrenim gören öğrenciler için finansmanın tüm biçimlerini kapsar (Erasmus tipi Avrupa programlarının bursları dışında). Bu yurt dışında okuyan öğrencilerin yeni bir tür ek ödeme (ek destek) yapmasını gerektirir (desteğin miktarında veya tahsis edildiği sürede bir artış, ya da sadece hareketlilik öğrencileri için burs ve borçlar sağlanması). Ulusal desteğin tam taşınabilirliği, burs verme ve ödeme koşullarıyla aynı şartlarda, kendi ülkelerinde her türlü desteğin

öğrenci için ulaşılabilir olduğu durumlarda eğitiminin tamamını ya da bir kısmını yurtdışında gören öğrenci tarafından bu bursların talep edilebilirliğiyle tanımlanabilir. Başka bir deyişle, öğrencinin ülkesi taşınabilirlik üzerinde herhangi bir kısıtlama yapamaz. Şartlı taşınabilirlik durumunda ise, altı ana kategori bu raporda seçilmiştir: yurtdışında eğitim için harcanan dönemle ilişkili şartlar; ev sahibi ülke; ev sahibi kurum; kurs/program türleri; öğrencinin gelişimi ve dil gereklilikleri.

Hareketlilik için özel mali desteklerin farklı biçimleri

Avrupa Yüksek Öğretim Alanı öğrenci hareketliliği anlamında hareketlilik için özel mali desteklerin çeşitli biçimlerinin bulunduğu ülkeler ve bulunmadığı ülkeler olarak net bir biçimde bölünebilir (Şekil E4). Resim Doğu-Batı ayrımı gibi birebir olan türde bir ayrım olmasa da, yine de özel destek ölçütlerinin bulunduğu bir çok ülke Batı Avrupa ülkeleridir ve dolayısı ile desteği olmayanlar da Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleridir. Ek olarak Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinden yurt dışında eğitim görmekte olan yüksek sayıda öğrenci hareketliliğin ana noktaları konusunda sorular ve endişeler doğurmaktadır. Bu harita aynı zamanda hareketlilik öğrencileri için genel ulusal mali destek miktarını arttıran ülkelerle sadece hareketlilik için mali destek biçimleri öneren ülkeleri de birbirinden ayırmaktadır.

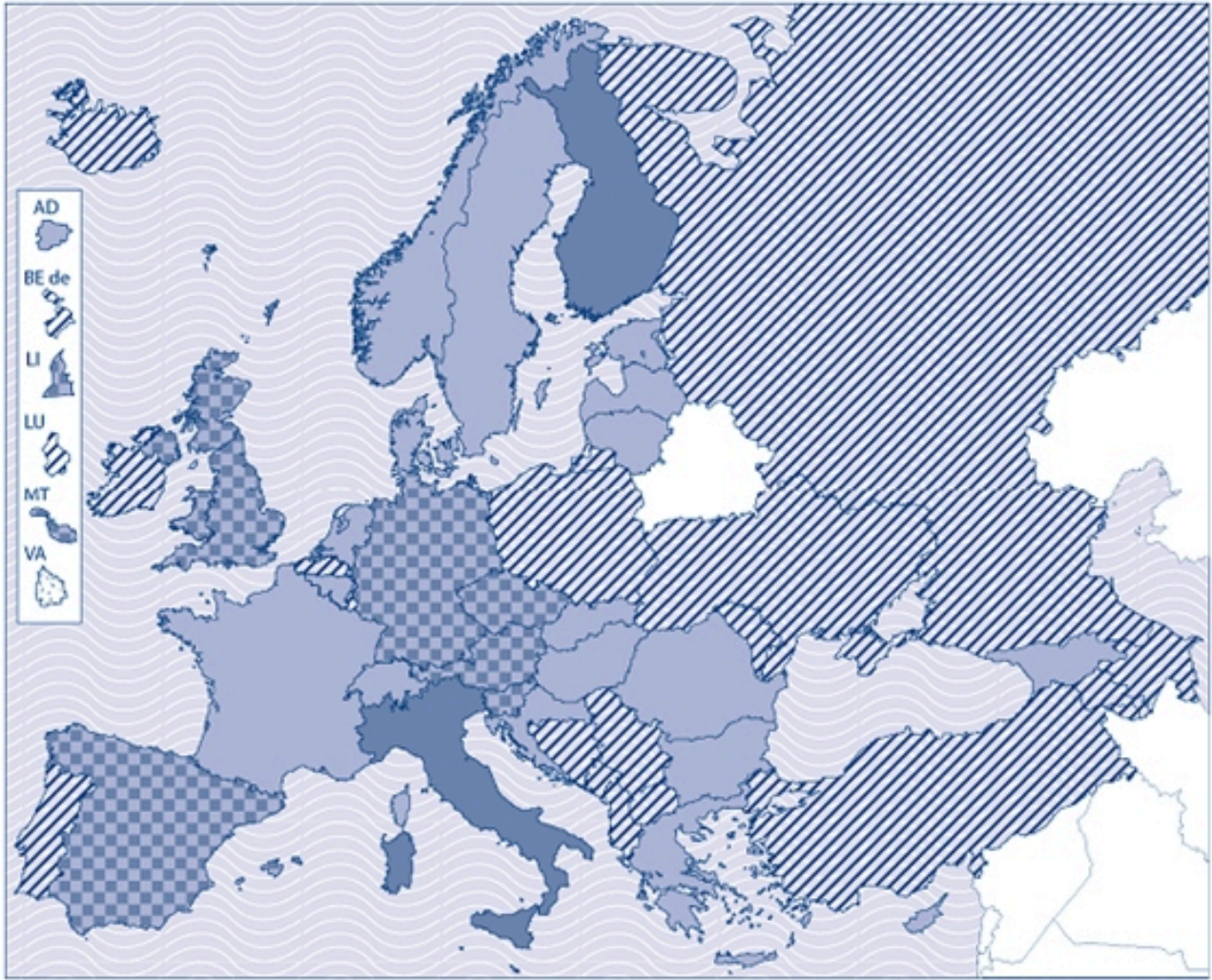
Andora, Belçika (Fransız Topluluğu), Bulgaristan, Çeçenistan, Danimarka, Estonya, Fransa, Hollanda, Hırvatistan, İsviçre, İsveç, Kıbrıs, Letonya, Lihteynştayn, Litvanya, Macaristan, Norveç, Romanya, Slovakya ve Yunanistan ülkelerinin hepsi genellikle özel burslar ve borçlar biçiminde destekler sağlamaktadır. Bulgaristan ve Romanya'nın da dahil olduğu bazı ülkelerde bu destek belirli bir yarışmanın temelinde dağıtılmaktadır. Letonya borçları Eğitim ve Bilim Bakanlığında özel bir komisyon aracılığıyla her bir faydalanıcı ve seçilen miktarın incelenmesi yoluyla dağıtmaktadır. Estonya'da, burslar açık yarışma usulü dağıtılmaktadır ve burs miktarı gidilecek ülkedeki yaşam masrafları esas alınarak belirlenmektedir. Bu ülkede burslar Avrupa Sosyal Finansman kaynaklarıyla desteklenmiştir ve verilen burs miktarı iki katına çıkmıştır. Kısa dönemli hareketlilik finansmanı artık yüksek öğretim kurumlarınca idare edilmektedir. Fransa hareketlilik için burslarını temel olarak üç ve dokuz aylık dönemler için sosyal kıstaslar ışığında dağıtmaktadır ve bu burslar öğrenci bursu sahiplerince ek destek olarak alınabilmektedir. Belçika (Fransız Topluluğu) 2004 yılında özel bir hareketlilik fonu duyurdu . Bu donda öğrencinin bireysel gelirine göre burslar verilmesi öngörüldü. Burslar 2008/09 yıllarında 1 000 000 Avro üzerindedir.

Finlandiya ve İtalya'da genel ulusal desteği arttırmak ana yaklaşım olarak görünmektedir. Finlandiya'da, yurt dışına giden öğrenciler, eğer gittikleri ülkede kiraladıkları ikamet ucuzsa öğrenciye bir kira ek ödemesi yapılabiliyor. Öğrenciler aynı zamanda ülkede kalan öğrencilerden garanti altına alınmış daha yüksek bir burs elde ediyorlar.

Diğer ülkeler her iki ölçütü de birleştirmiş durumdadır Almanya, Avusturya, Birleşik Krallık, Çek Cumhuriyeti, İspanya, Malta ve Slovenya ülkelerinin hareketlilik için özel desteklerinin olması yanı sıra öğrencilere verilmekte olan ulusal desteğin miktarını da (veya süresini) arttırmış durumdadır. Avusturya'nın 2008/09 kış döneminden bu yana başka bir ülkede onaylanmış bir yüksek öğretim durumunda bir üniversite devresini tamamlamasını (Lisans veya Yüksek lisans) hareketlilik kapsamı dahilinde finanse ediyor olması oldukça dikkat çekici derecede önemlidir. Çek cumhuriyeti başka bir ülkeyle karşılıklı anlaşmalar sonucunda hareketlilik için mali destek sunmaktadır. Almanya'nın destek ölçütleri başka bir AB ülkesinde tüm üçüncü seviye eğitim devresini tamamlamayı sağlamaktadır. Birleşik Krallık öğrencileri hareketlilik bursu yanı sıra ek bir destek elde edebilseler de, böyle bir destek sadece ülkelerinde okuyan ve eğitimlerinin bir kısmı için gerekli olan hareketlilikten faydalanan öğrencilere sunulmaktadır. Birleşik Krallık'ta yabancı bir ülkede bütün bir programa başlayan bireylere ulusal mali destek sunulmamaktadır.

Burs miktarı, gidilecek yer ve özellikle hareketlilik için destekle alakalı miktarlar bir ülkeden diğerine değişen kıstaslarla sunulmaktadır. Bu tür destekler öğrencinin akademik seviyesine bakılarak (Kıbrıs, Letonya ve Romanya'da olduğu gibi), gelirlerine bakılarak (Kıbrıs) ve/veya ev sahibi ülkeleri incelenerek (Kıbrıs ve Çek Cumhuriyeti) verilebilmektedir. İsviçre, Lihteynştayn ve Slovenya'da olduğu gibi bu burslar ev sahibi ülke veya kuruma ulaşım sadece belli başlı öğrenci giderleri için veya yurt dışı ikamet giderleri (Finlandiya) için

Şekil E4: Birinci ve ikinci devre nitelikler için özellikle tam-zamanlı hareketlilik öğrencilerine verilen mali destek biçimleri

■ Hareketlilik öğrencisi için ek mali destek veya ek süre yok

▨ Hareketlilik için hiçbir özel biçimde destek

■ Hareketlilik öğrencisi için burslar, borçlar ve diğer özel uygulamalar

▩ Bilgi yok.

Kaynak: Eurydice

Bilgilendirici not:

Bu harita hareketlilik için özel destek biçimleri üzerinde durmaktadır (Şekil E3'ten Kategori 1)

Ulusal mali desteğin taşınabilirliğine kısıtlamalar

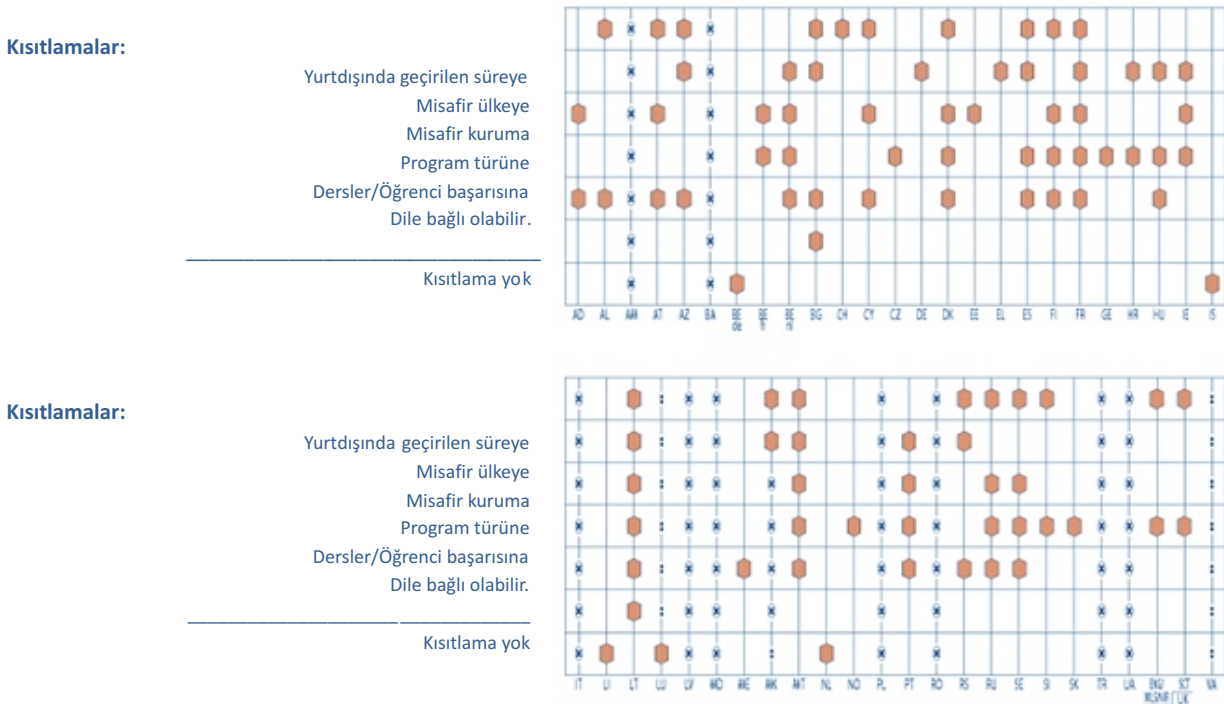
Bazı ülkeler öğrenci taşınabilirliğini yurt dışında eğitime giden öğrencilerle yurt içinde okuyan öğrencilerin aldığı desteği aynı seviyede tutarak hareketliliği pekiştirse de, böyle destekler için ek şartların ne olduğunu araştırmak oldukça önemlidir. Politika geliştirme mücadelesi hesap verebilirlik ve kamu parasını iyi bir biçimde kullanmayı dengelemektir ve başvurmadan kaçınan öğrencilerden başka bir ülkede yüksek öğretim deneyiminden faydalanmak isteyenleri soğutmamaktır.

Şekil E5 taşınabilir finansmana ulaşım için gereken şartlar açısından ülkelerin oldukça kendine özgü davrandıklarını göstermektedir ve ulusal tutum içinde fark edilebilir unsurları bulabilmek de oldukça güçtür. Öte yandan, çok az ülke yurt dışında eğitim görmek isteyen öğrencilerine şartsız bir destek sunmaktadır. Destekleyen ülkelerden Belçika-Almanca konuşan Topluluk, Hollanda, Lihteynştayn, Lüksemburg ve İzlanda öğrencilerinin kendi ulusları dışında bir yüksek öğretimden yararlanmasını noktasında açık bir istek duyan küçük ülkeler veya bölgelerdir. Diğer bir uç noktada ise taşınabilir ulusal finansmanın mümkün olmadığı 9 ülke bulunmaktadır ve bunlar Bosna Hersek, Ermenistan, İtalya (iki otonom bölgesi dışında), Letonya, Moldova, Polonya, Romanya, Türkiye ve Ukrayna olarak sunulabilir.

Geri kalan ülkelerin büyük bir çoğunluğu bu iki uç arasında bulunmaktadır ve gerçekleştirilen çeşitli şartlar açısından destek sağlamaktadırlar. Bu şartlar yurt dışında harcanacak zaman miktarıyla, ev sahibi ülkeyle, kurumun türüyle, öğrencinin gelişimiyle veya dillerle alakalı olabilir. Sadece Bulgaristan'da ve Litvanya'da dil konusunda herhangi bir şart bulunmamaktadır. Bazı kayda değer sayıda ülkede, Almanya, Avusturya, Çeçenistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, İsviçre, Montenegro, Norveç, Slovakya ve Yunanistan'da finansmana ulaşmada minimal şartlar bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse Almanya'da destek başka bir AB ülkesinde eğitim süresi boyunca destek taşınabilir durumdadır veya AB dışında bir sene süreyle destek yine taşınabilir kalmaktadır. Andora, Belçika (Fransız Topluluğu), Hırvatistan ve Slovenya'da ise finansmana ulaşım anlamında bazı kısıtlamalar mevcuttur.

Yine de kayda değer sayıda ülkelerde öğrencilerin destek alabilmeleri için çeşitli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir, ve bu kısıtlamalar bütünü bir engel olarak görülmekte ve dolayısıyla öğrenci hareketliliği önünde ciddi bir faktör olarak var olmaktadır. Dokuz ülke (Belçika Flaman Topluluğu, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İsveç, Litvanya, Malta, Portekiz ve Romanya) yukarıda belirtilen dört veya daha fazla şartın yerine getirilmesini talep etmektedir. Finlandiya'da, bu tür kısıtlamalarla karşılaşanlar bütün bir programı yurt dışında tamamlamak isteyen öğrencilerken, kısa süreli hareketliliğe erişmek çok daha kolay görünmektedir. En yaygın kısıtlamalar belirli eğitim alanlarıyla (21 ülke), yurt dışı çalışma süresiyle (19 ülke), öğrenci başarısıyla (18 ülke), misafir ülkeyle (15 ülke) ve misafir kurumla (14 ülke) ilişkilidir.

Şekil E5: Tam zamanlı öğrenciler için mali desteğin taşınabilirliğini belirleyen şartlar, 2008/09

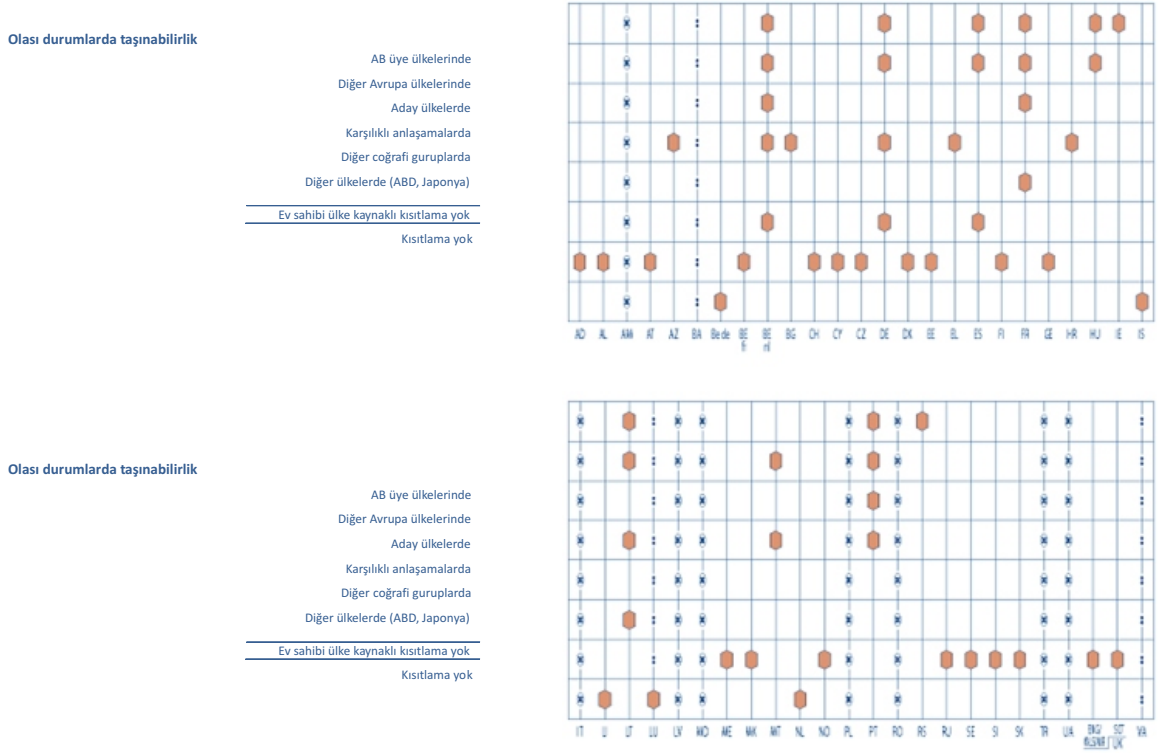

Kaynak: Eurydice

Taşınabilirliğe Coğrafi Kısıtlamalar

Taşınabilirliğin mümkün olduğu ülkeler arasında, Şekil E6 20 ülkenin ülke temelli veya coğrafi bir kısıtlama getirmediğini göstermektedir. Ek olarak 5 ülke Avrupa Yüksek Öğretim Alanı dahilinde bir kısıtlama uygulamamaktadır. Ne var ki, bu hala taşınabilirliğin mümkün olduğu ülke sayısının oldukça düşük olduğunu veya coğrafi kısıtlamaların hala Avrupa Yüksek Öğretim Alanı dahilinde bir veya birden fazla ülkede uygulanmakta olduğunu göstermektedir. Eğer daha katılımcı ve açık bir Avrupa Yüksek Öğretim Alanı gerçekten 2010 yılı itibarıyla gerçekleştirilecekse, coğrafi engeller bağlamında acil önlemler alınması gerektiği görünmektedir. Taşınabilirliğin mümkün olduğu fakat coğrafi kısıtlamaların bulunduğu bazı Bolonya imza sahibi ülkeler Almanya, Belçika (Flaman Topluluğu), Bulgaristan, Fransa, Hırvatistan, İrlanda, Litvanya, Macaristan, Malta, Portekiz, Sırbistan ve Yunanistan'dır.

Şekil E6: Bazı ev sahibi ülkeler açısından desteğin taşınabilirliğini belirleyen şartlar, 2008/09

Kaynak: Eurydice

⊗ Taşınabilirlik mevcut değil

Taşınabilirliğe Program Türü Açısından Kısıtlamalar

Bir çok ülke taşınabilir finansmanın program türüne bağlı olduğunu rapor etmekte ve dolayısı ile bu durumların doğasına daha yakından bakmak önem arz etmektedir. 17 ülkede, taşınabilirlik ülkelerde tanınan bir niteliğin yurt dışındaki eğitimde elde edilebilmesi şartına dayanmaktadır. Öte yandan 15 ülkede ise taşınabilirlik tüm eğitim programı veya ülkedeki kurumda alınan derslerin kaçınılmaz bir parçası olarak görülen yurt dışında eğitimi mümkün olmaktadır. Bu tür bir birleşik kurumsal anlaşma türü programların şu an ki sayısının tüm yüksek öğretimde sunulanın küçük bir bölümünü temsil etmesinden dolayı, pratikte bu uygulama aşırı derecede kısıtlayıcıdır. Diğer şartlar ise taşınabilirliğin mümkün olabilmesi için ilgili eğitim programına ülkede başlanması gerektiği üzerinedir bu durum 5 ülke için geçerlidir. veya kendi ülkesindeki eğitim yılını başarıyla tamamlamasına bağlıdır, ki bu da 12 ülkedeki şartlar olarak görünmektedir.

Şekil E7: Program türü ve akademik başarı açısından desteğin taşınabilirliğini belirleyen şartlar, 2008/09

Kaynak: Eurydice

⊗ Taşınabilirlik mevcut değil

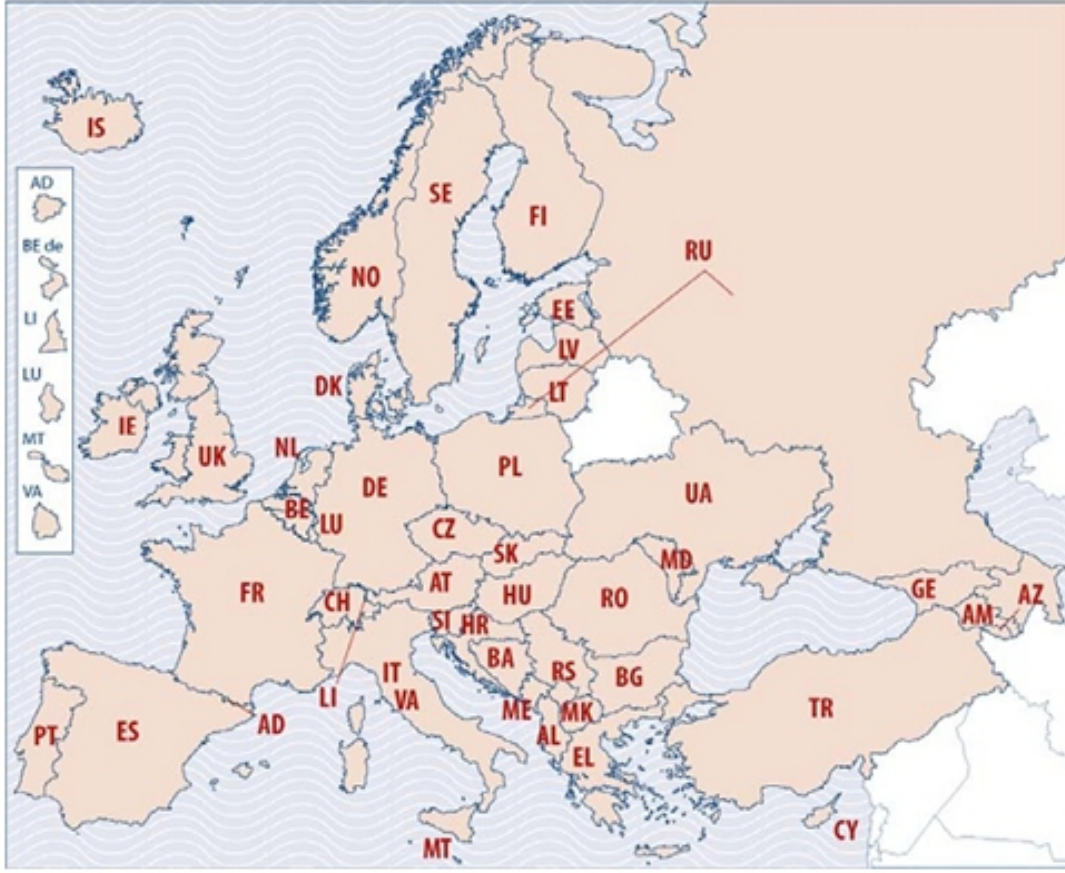
Bazı ülkeler bu şartların yerine getirilmesini gerekli görmekte ve şartların bütünü kısıtlamaları bir araya getirmektedir. Bu durum özellikle Bosna Hersek, Bulgaristan, Litvanya, Rusya ve Slovakya'da bu şekilde gerçekleşmektedir.

Taşınabilir finansmanın eğitim programının doğasına göre şekillenmesi anlaşılır olarak ele alınabilirse de, aslına çok fazla ülkenin kabul edilebilir programlar için taşınabilir hareketlilik finansmanını oldukça dar bir biçimde tanımlıyor olması temel bazı soruları gündeme getirmektedir. Öyle görünüyor ki hareketlilik bir çok ülkede sadece eğitim programı o ülkedeki bir programla ilişkili veya entegre ise veya eğer program o ülkede yoksa olumlu olarak görülmektedir. Bu tür durumlarda hareketlilik öğrenciye ve topluma net bir katkı sağlıyor olsa da, finansmanın kısıtlanmasının altındaki dolaylı mesaj şudur: Başka bir ülkede eğitim görüyor olmanın kendisi kamu finansmanını hak edecek miktarda katkı sağlamamaktadır. Bir çok ülke ayrıca programın kendi ülkelerinde tanınır olmasını istiyorlar ve ilk bakışta çok makul bir istek olarak görülse de programın tanınmasının Lizbon Tanınma Konferansı'nın prensipleriyle uyumlu olmasını garanti ettikleri şartta mantıklı olabilmektedir.

Eğer taşınabilirlik ile ilgili çeşitli meseleler ve uygulamalar bir arada incelenirse, geleceğe soracakları soru şu olabilir: Eğer Avrupa Yüksek Öğretim Alanı dahilindeki bu tür ulusal kısıtlamalar devam edecekse bu alan gelecekte nasıl daha fazla açık ve kapsayıcı olabilecektir?

SÖZLÜKÇE

Ülke kodları

AL	Almanya	ER	Ermenistan	LU	Lüksemburg
AN	Andora	ES	Estonya	MA	Macaristan
AR	Arnavutluk	Fİ	Finlandiya	MD	Moldova
AV	Avusturya	FR	Fransa	MK*	Makedonya önceki Yugoslav Cumhuriyeti
AZ	Azerbaycan	GÜ	Gürcistan	MO	Montenegro
BE al	Belçika – Almanca konuşan Topluluk	HI	Hırvatistan	MT	Malta
BE fl	Belçika – Flaman Topluluğu	HO	Hollanda	NR	Norveç
BE fr	Belçika – Fransız Topluluğu	İÇ	İsveç	PL	Polonya
BK-İN	Birleşik Krallık – Galler	İP	İspanya	PR	Portekiz
BK-Kİ	Birleşik Krallık – İngiltere	İR	İrlanda	RO	Romanya
BK-İS	Birleşik Krallık – İskoçya	İS	İsviçre	RU	Rusya
BK-GA	Birleşik Krallık – Kuzey İrlanda	İT	İtalya	UK	Ukrayna
BH	Bosna Hersek	İZ	İzlanda	SI	Sırbistan
BU	Bulgaristan	KI	Kıbrıs	SL	Slovenya
ÇE	Çeçenistan	LE	Letonya	TR	Türkiye
ÇK	Çek Cumhuriyeti	LH	Lihteynştayn	YU	Yunanistan
DA	Danimarka	Lİ	Litvanya	VA	Vatikan

Tanımlar

Bolonya Uzmanları

Bolonya Reformları uygulama sürecinde yüksek öğretimde aktif olan birebir tavsiye veren profesyonellerdir. Uzmanlar, akademik ve öğrenci temsilcileri gibi paydaş temsilciler, uluslar arası ilişkiler uzmanları, yüksek öğretim ve kalite güvencesi uzmanları olarak sıralanabilir. Bazıları da Bolonya reformlarını bu alanlarda uygulama sürecinde destek sunan AKTS/DT danışmanları olarak da tanımlanabilir. Avrupa Komisyonu ulusal Bolonya uzmanlarının Avrupa etkinliklerini desteklemek için çeşitli projeleri desteklemektedir.

Bolonya Follow-up Grubu

Bolonya Follow-up grubu 46 Bolonya imza sahibi ülkelerin bakanlık temsilcilerinden oluşur ve Avrupa Komisyonu tam üye olarak bulunur. Danışman üyeler Avrupa Konsülü, Avrupa Üniversite Birliği (AEB), Avrupa Öğrenciler Birliği (AÖB), Avrupa Yüksek Öğretimde Kalite Güvencesi Derneği (AYKGD), Avrupa Yüksek Öğretim Kurumları Derneği (AYÖKD), UNESCO Avrupa Yüksek Öğretim Merkezi (UNESCO-AYÖM), Avrupa'da İş (önceden UNICE olarak bilinen) ve Uluslar arası Eğitim olarak sayılabilirler. BFUG yılda iki kere toplanır ve AB başkanı tarafından yönetilir ve bir sene sonra ki eğitim kongresinin ev sahibi ülkesinin eğitim bakanı(ları) yardımcı yönetici olarak görev yapar. BFUG'un rolü bakanlık bildireleri ve kongrelerinde alınan kararların uygulanması sürecine tavsiyelerde bulunmaktır. Buna ek olarak BFUG Bolonya sürecine dair çeşitli etkinlikler ve konferans dizilerini de içeren bir çalışma programı hazırlar. Yine AB başkanlığınca yönetilen ve ev sahibi ülkenin ise yardımcı yönetici olarak görev aldığı bir yönetim kurulu BFUG için bir iş planı hazırlar ve BFUG toplantıları arasındaki çalışma ve gelişmeleri gözlemler. Tüm süreç bir sonraki bakanlık konferanslarına ev sahipliği yapan ülke(ler) tarafından sağlanan Sekreteryaya ile desteklenir.

Devreler

Bolonya Süreci tarafından belirlenen ve üç ana türde nitelik (Lisans, Yüksek Lisans Doktora) ile ödüllendirilen üç ard arda seviye (birinci devre, ikinci devre ve üçüncü devre).

Diploma Tamamlayıcısı (DT)

Uluslar arası saydamlığı geliştirmeyi, niteliklerin akademik ve profesyonel olarak tanınmasını kolaylaştırmayı amaçlayan yüksek öğretim diplomasıyla birlikte verilen bir belgedir. Avrupa Komisyonu tarafından geliştirilmiş olup DT'nin sekiz bölümü bulunmaktadır(). Bu belge yaygın olarak konuşulan bir Avrupa dilinde takip edilen ve tamamlanan çalışmanın durumu, içeriği, bağlamı, seviyesi ve doğası hakkında bilgiler içermektedir. DT aynı zamanda ilgili ulusal yüksek öğretim hakkında bilgiler içermektedir böylece nitelik ait olduğu eğitim bağlamıyla ilişkili bir biçimde ele alınabilmektedir.

AKTS uyumlu kredi sistemleri

Ulusal bir kredi sistemi öğrenci çalışma yükü ve öğrenme hedefleri temelinde olursa AKTS ile uyumludur ve hem kredi transferi hem tedariki için kullanılmaya uygundur. Kredi sistemi iletişim saatleri gibi diğer kavramlar üzerine kurulu olan kredi sistemleri AKTS ile uygun değildir.

Avrupa Kredi Transfer ve Tedarik Sistemi (AKTS)

Öğrenme hedeflerini baz alarak geliştirilen öğrenci çalışma yükü temelli olan öğrenci-merkezli bir kredi sistemidir. AKTS başta yurt dışında gerçekleştirilen eğitim dönemlerinin tanınmasını kolaylaştırmak için geliştirilmiş bir kredi sistemiydi. Daha güncel olarak, AKTS kurumsal, bölgesel, ulusal ve Avrupa seviyesinde tüm programlarda uygulanmak üzere kullanılan bir toplama sistemidir. Daha fazla bilgi Avrupa Komisyonu'nca yayınlanan AKTS Kullanıcı Klavuzu'ndan alınabilir.

² Bu bölümler diploma sahibi, niteliğin türü, seviyesi, işlevi, elde edilen içerik ve sonuçlar, ek bilgiler, ilgili ulusal yüksek öğretim ve DT'nin sertifikasyonu hakkında bilgiler içermektedir.

Avrupa Yüksek Öğretim Alanı Nitelikler Çerçevesi (AYANÇ-FQ-EHEA)

Bolonya Süreci'nde şu an itibariyle geliştirilmekte olan ulusal yüksek öğretim nitelikler çerçevesi ile bu niteliklerin kapsamı arasındaki ilişkiyi anlatan ve açıklayan tüm Avrupa Yüksek Öğretim Alanı için kapsayıcı mahiyette geliştirilmiş bir çerçevedir. AYANÇ'ın niteliklerin her bir üç devresi için tanımlayıcıları vardır ve ilk iki devre için AKTS kredi çeşitliliği içermektedir.

Uluslararası Eğitim Standart Sınıflandırması (International Standard Classification of Education ISCED 1997)

Uluslar arası Eğitim Standart Sınıflandırması (ISCED) UNESCO tarafından 1970'lerde tasarlanmıştır ve uluslar arası anlamda eğitimi istatistiki veriyle derlemeyi sağlayan kıstaslar dizisini oluşturmayı hedeflemiştir. Şu an ki versiyonu 1997 yılında şekillendirilmiştir ve bu sıralarda 2011 versiyonu geliştirilmektedir.

Yayınlar taradından kapsanan ISCED 97

- **ISCED 5: Yüksek Öğretim (birinci seviye)**

Bu programlara normal olarak kabul edilmek ISCED 3 veya 4 seviyelerinin başarılı bir biçimde tamamlanmasıyla gerçekleşebilir. ISCED 5 seviyesi ağırlıklı teorik eğitim veren akademik birimleri (ISCED 5A) ve ağırlıklı iş piyasasına girmek için tasarlanmış olan daha kısa mesleki akademik programları (ISCED 5B) içerir. Sadece ISCED 5A programları ISCED 6 seviyesindeki doktora seviyelerine geçişe olanak tanımaktadır.

- **ISCED 6: Yüksek Öğretim (ikinci seviye)**

Bu seviye ileri seviye bir araştırma niteliğine (örnek: doktora) yönlendiren yüksek öğretim programlarına ayrılmıştır.

Ulusal Nitelikler Çerçevesi (Yüksek Öğretim)

Ulusal seviyede veya belirli bir seviyedeki bir eğitim sisteminde yüksek öğretim niteliklerinin arasındaki ilişkiyi anlatan ve açıklayan tek tanımdır. Ulusal Nitelikler Çerçevesi uluslar arası bir bağlamda ele alınır ve yüksek öğretimde sunulan tüm nitelikleri açıkça tanımlar, diğer öğrenme alanlarını tanımlar ve tüm bunları birbirlerine uyumlu bir biçimde bağlar.

Akran değerlendirme

Dış uzmanlarca ele alınan değerlendirme sürecidir.

Kalite güvencesi

Yüksek öğretim sistemleri, kurum ve programlarının daimi değerlendirme sürecine (ölçme, gözleme, garanti verme, sağlama ve geliştirme) dair kapsayıcı bir terimdir.

ŞEKİLLER TABLOSU

Bölüm A: Lisans– Yüksek Lisansın Yapısı

Şekil A1: 2008/2009 yıllarında en yaygın lisans programlarındaki öğrenci iş yükü/eğitim süreleri	18
Şekil A2: 2008/2009 yıllarında en yaygın yüksek lisans programlarındaki öğrenci iş yükü/eğitim süreleri	19
Şekil A3: İki devre yapısı en çok uygulanan modeldir, 2008/2009	20
Şekil A4: Bolonya Sürecinin ISCED 5B programlarına uygulanması, 2008/2009	22

Bölüm B: Avrupa Kredi Transfer ve Tedarik Sistemi (AKTS)

Şekil B1: AKTS için Yasama, 2008/09	27
Şekil B2: AKTS uygulama seviyeleri, 2008/09	29

Bölüm C: Diploma Tamamlayıcıları

Şekil C1: Diploma Tamamlayıcılarının uygulama seviyeleri,2008/09	32
Şekil C2: Diploma Tamamlayıcıları kullanımının ulusal denetimi, 2008/09	33
Şekil C3: Diploma Tamamlayıcısının otomatik olarak ve ücretsiz sunulması şartına uyum, 2008/09	36
Şekil C4: Diploma Tamamlayıcısının sunulduğu dil, 2008/09	37

Bölüm D: Ulusal Nitelikler Çerçevesi

Şekil D1: Ulusal Nitelik Çerçevesi geliştirme sürecinde tarihler	40
Şekil D2: Ulusal Nitelik Çerçevesi geliştirme sürecinde aşamalar	41

Bölüm E: Öğrenci Desteğinin Taşınabilirliği ve Hareketliliği

Şekil E1: Avrupa Yüksek Öğretim Alan ında gelen ve giden öğrenci hareketliliği, 2008/09	44
Şekil E2: Tam -zamanlı ulusal öğrencilerin yüksek öğretim giderlerine katkıları, 2008/09	46
Şekil E3: Birinci veya ikinci devre niteliklerde tam -zamanlı öğrencilerin uluslar arası hareketlilikleri için mali destek türleri, 2008/09	49
Şekil E4: Birinci ve ikinci devre nitelikler için özellikle tam -zamanlı hareketlilik öğrencilerine verilen mali destek biçimleri	51
Şekil E5: Tam zamanlı öğrenciler için mali desteğin taşınabilirliğini belirleyen şartlar, 2008/09	53
Şekil E6: Bazı ev sahibi ülkeler açısından desteğin taşınabilirliğini belirleyen şartlar, 2008/09	54
Şekil E7: Program türü ve akademik başarı açısından desteğin taşınabilirliğini belirleyen şartlar, 2008/09	55

TEŞEKKÜRLER

EĞİTİM VE KÜLTÜR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

YÜRÜTME AJANSI

P9 EURYDICE

Avenue du Bourget 1 (BOU2)
B-1140 Brussels
(<http://www.eurydice.org>)

Yönetici editör

Arlette Delhaxhe

Yazarlar

David Crosier, Philippe Ruffio

Düzenleme ve Grafikler

Patrice Brel

Yapım Koordinatörü

Gisèle De Lel

EURYDICE ULUSAL BİRİMLERİ

Almanya

Eurydice-Informationsstelle des Bundes
EU-Büro des Bundesministeriums für Bildung
und Forschung (BMBF) / PT-DLR
Carnotstr. 5 10587 Berlin
Birim katkısı: Hannah Wilhelm

Eurydice-Informationsstelle der Länder im
Sekretariat der Kultusministerkonferenz
Lennéstrasse 6
53113 Bonn
Birim katkısı: Brigitte Lohmar in collaboration
with Cornelia Hensel (Sekretariat der KMK)

Avusturya

Eurydice-Informationsstelle
Bundesministerium für Unterricht, Kunst und
Kultur I/6b Minoritenplatz 5
1014 Wien
Birim katkısı: Toplu çalışma

Belçika

Unité francophone d'Eurydice
Ministère de la Communauté française
Direction des Relations internationales Boulevard
Léopold II, 44 Bureau 6A/002
1080 Bruxelles

Birim katkısı: Toplu çalışma; uzmanlar: Chantal
Kaufmann, Kevin Guillaume (Direction générale
de l'Enseignement non obligatoire et de la
Recherche scientifique)

Eurydice Vlaanderen / Internationale Projecten
Ministerie Onderwijs en Vorming Hendrik
Consciencegebouw 7C10 Koning Albert II laan
15

1210 Brussel
Birim katkısı: uzman: Erwin Malfroy (Yüksek
öğretim birimi, Flaman Eğitim ve Öğretim
Bakanlığı
Eurydice-Informationsstelle der
Deutschsprachigen
Gemeinschaft
Agentur für Europäische Bildungsprogramme
VoG Gospertstrasse 1 4700 Eupen
Birim katkısı: uzman: Leonhard Schiffers

Bulgaristan

Eurydice Unit
European Integration and International
Organisations
Division European Integration and International
Cooperation Department
Ministry of Education and Science 2A,

Kniaz Dondukov Blvd. 1000
Sofia

Birim katkısı: uzman: Svetomira Kaloyanova

Çek Cumhuriyeti

Eurydice Unit

Institute for Information on Education
Senovázné nám. 26 P.O. Box c.1 110 06 Praha 1
Birim sorumlusu: Helena Pavlíková;
uzman: Vera Štastná

Danimarka

Eurydice Unit
CIRIUS
Fiolstræde 44
1171 København K

Birim katkısı: Allan Bruun Pedersen, Dorthe
Skovrød Christensen, Jette Kirstein, Anette Muus

Estonya

Eurydice Unit
SA Archimedes Koidula
13A 10125
Tallinn

Birim sorumlusu: uzman: Heli Aru (Danışman,
Ministry of Education and Research)

Finlandiya

Eurydice Finland
Finnish National Board of Education
P.O. Box 380 00531
Helsinki
Birim katkısı: Toplu çalışma

Fransa

Unité française d'Eurydice
Ministère de l'Enseignement supérieur et de la
Recherche Direction de l'évaluation, de la
prospectivité et de la performance

Mission aux relations européennes et
internationales 61-65, rue Dutot
75732 Paris Cedex 15

Birim katkısı: Thierry Damour ve Direction
générale de l'enseignement supérieur iş birliği.
Uzman: Patricia Pol (Paris Üniversitesi ve
Bolonya Uzmanlarıyla beraber)

Kıbrıs

Eurydice Unit
Ministry of Education and Culture

Kimonos and Thoukydidou
1434 Nicosia

Birimin katkısı: Christiana Haperi; uzmanlar:
Efsthios Michael, Despina Martidou, Erato
Ioannou (Yüksek Öğretim Departmanı)
Yunanistan
Eurydice Unit
Ministry of National Education and Religious
Affairs Directorate of European Union
Section C 'Eurydice'
37 Andrea Papandreou Str. (Office 2168)
15180 Maroussi (Attiki)
Birimin katkısı: Athina Plessa-Papadaki (Director
for European Union Affairs), Eirini
Giannakouloupoulou

Macaristan

Eurydice Unit
Ministry of Education and Culture
Szalay u. 10-14
1055 Budapest

Birimin katkısı: Dóra Demeter (yönetim);
uzmanlar: András Derényi (AKTS uzmanı),
Margit Kissné Papp (DT uzmanı), András Forgács
(ANÇ uzmanı), Tamás Móri (HE finansman
uzmanı)

İzlanda

Eurydice Unit
Ministry of Education, Science and Culture
Office of Evaluation and Analysis
Sölvhólgötu 4 150
Reykjavik

Birimin katkısı: Toplu çalışma

İrlanda

Eurydice Unit
Department of Education and Science
International Section Marlborough Street
Dublin 1

Birimin katkısı: Toplu çalışma

İtalya

Unità italiana di Eurydice
Agenzia Nazionale per lo Sviluppo
dell'Autonomia Scolastica (ex INDIRE)
Ministero della Pubblica Istruzione
Ministero dell'Università e della Ricerca
Via Magliabechi 1
50122 Firenze

Birimin katkısı: Simona Baggiani; uzman: Carlo
Finocchietti (Centro Informazione Mobilità
Equivalenze Accademiche CIMEA)

Letonya

Eurydice Unit
LLP National Agency Academic Programme
Agency Blaumana iela 22
1011 Riga

Birimin katkısı: Viktors Kravcenko; expert:
Andrejs Rauhvargers (Letonya Rektörler Konsülü
ve Bolonya Follow-up temsilciler heyeti)

Lihteynştayn

Informationsstelle Eurydice
Schulamt
Austrasse 79
9490 Vaduz
Birimin katkısı: Helmut Konrad, Eva-Maria
Schädler
Litvanya
Eurydice Unit Ministry of Education and Science
A. Volano g. 2/7 01516 Vilnius Contribution of
the Unit: experts: Rimvydas Labanauskis,
Marius Zalieckas

Luxembourg

Unité d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale et de la
Formation professionnelle (MENFP)
29,
Rue Aldringen
2926 Luxembourg

Malta

Eurydice Unit
Directorate for Quality and Standards in
Education Ministry of Education, Culture, Youth
and Sport
Great Siege Rd
Floriana VLT 2000

Birimin katkısı: Raymond Camilleri (yönetim);
uzmanlar: James Calleja (CEO, Malta Nitelikler
Konsülü), Veronica Grech (Malta Üniversitesi),
Jacques Sciberras (CEO, Yüksek Öğretim Ulusal
Kurumu)

Hollanda

Eurydice Nederland
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Directie Internationaal Beleid
IPC 2300 / Kamer 08.047
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Birimin katkısı: Daphne de Wit; Denise Heiligers
(Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı, yüksek
öğretim departmanı)

Norveç

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
Department of Policy Analysis, Lifelong
Learning and International Affairs
Akersgaten 44
0032 Oslo

Birimin katkısı: Toplu çalışma

Polonya

Eurydice Unit
Foundation for the Development of the Education
System
LLP Agency
Mokotowska 43
00-551 Warsaw

Birimin katkısı: Toplu çalışma : Anna
Smoczynska Yüksek Öğretim ve Bilim Bakanlığı
uzmanlarıyla birlikte ve Bolonya Follow-up
heyetiinden ve Polonya Bolonya Uzmanı olan Dr
Tomasz Saryusz-Wolski'nin katkılarıyla (Şekil
B2)

Portekiz

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
Ministério da Educação
Gabinete de Estatística e Planeamento da
Educação (GEPE)
Av. 24 de Julho, 134 4.º
1399-54
Lisboa

Birimin katkısı: Guadalupe Magalhães; uzman:
Manuela Paiva

Romanya

Eurydice Unit
National Agency for Community Programmes in
the Field of Education and Vocational Training
Calea Serban Voda, no. 133, 3Rd floor
Sector 4
040205
Bucharest

Bölümün katkısı: Veronica - Gabriela Chirea;
experts: Ion Ciuca, Victor Iliescu, Ovidiu Solonar
(Eğitim, Araştırma ve Yenilik Bakanlığı)

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International
Cooperation Staré grunty 52
842 44
Bratislava

Bölümün katkısı: Marta Ivanova ve harici uzman

Daniela Drobna'nın katkılarıyla

Slovenya

Eurydice Unit
Ministry of Education and Sport Office for
Development of Education (ODE)
Masarykova 16/V
1000
Ljubljana

Bölümün katkısı:uzman: Darinka Vrecko (Eğitim
ve Bilim Bakanlığı)

İspanya

Unidad Española de Eurydice
Centro de Investigación y Documentación
Educativa (CIDE) Ministerio de Educación,
Política Social y Deporte
c/General Oraa 55
28006 Madrid

Bölümün katkısı:: Flora Gil Traver; harici uzman:
Soledad González Iglesias

İsviçre

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
103 33 Stockholm

Birimin katkısı: Toplu çalışma

Türkiye

Eurydice Unit MEB,
Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB)
Eurydice Birimi
Merkez Bina Giriş
Kat B-Blok NO 1 Kizilay 06100
Ankara

Birleşik Krallık

Eurydice Unit for England,
Wales and Northern Ireland National Foundation
for Educational Research (NFER)
The Mere, Upton Park Slough SL1 2DQ

Birimin katkısı:: Sigrid Boyd

Eurydice Birimi
İskoç Uluslar arası takımı
Schools Directorate
2B South
Victoria Quay
Edinburgh
EH6 6QQ

Birimin Katkısı: İskoç devleti dahilinde HE
uzmanları

DİĞER ÜLKELER